

SLOVENŠČINA

Predmetni izpitni katalog za splošno maturo

Predmetni izpitni katalog se uporablja od spomladanskega izpitnega roka **2024, dokler ni določen novi. Veljavnost kataloga za leto, v katerem bo kandidat opravljal maturo, je navedena v Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno maturo za tisto leto.**

PREDMETNI IZPITNI KATALOG ZA SPLOŠNO MATURO – SLOVENŠČINA
Državna predmetna komisija za slovenščino za splošno matura

Katalog so pripravili:

Darinka Ambrož
Mojca Bavdek
Maja Kosmač Zamuda
dr. Mira Krajnc Ivič
Suzana Krvavica
Bernarda Lenaršič
mag. Katja Premru Kampuš
dr. David Puc
dr. Igor Saksida
Tanja Slemenjak
dr. Matej Šekli
Brane Šimenc
Polonca Tomažević
dr. Irena Velikonja Kolar
dr. Jerica Vogel
dr. Alojzija Zupan Sosič
mag. Sonja Žilavec Nemec

Recenzenti:

dr. Kozma Ahačič
dr. Boža Krakar Vogel
Drago Meglič

Katalog je določil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje na 221. seji 16. junija 2022 in se uporablja od spomladanskega izpitnega roka 2024, dokler ni določen novi katalog. Veljavnost kataloga za leto, v katerem bo kandidat opravljal matura, je navedena v Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno matura za tisto leto.

© Državni izpitni center, 2022
Vse pravice pridržane.

Izdal in založil:
Državni izpitni center

Predstavniki:
dr. Darko Zupanc

Uredile:
Nataša Hafner
dr. Andrejka Slavec Gornik
Joži Trkov

Oblikovanje in prelom:
Nina Matijaš Česen

Ljubljana 2022

ISSN 2232-4518

KAZALO

1	UVOD.....	5
2	IZPITNI CILJI	6
2.1	Splošni cilji.....	6
2.2	Cilji posameznih delov izpita.....	6
3	ZGRADBA IN OCENJEVANJE IZPITA	8
3.1	Shema izpita.....	8
3.2	Tipi nalog in ocenjevanje.....	9
3.3	Merila ocenjevanja izpita in posameznih delov.....	10
4	IZPITNE VSEBINE IN CILJI	17
4.1	Šolski esej	17
4.2	Razčlemba izhodiščnega besedila.....	18
4.3	Ustni izpit.....	21
4.4	Temeljni pojmi iz literarne vede in obvezna besedila	23
4.5	Temeljni jezikoslovni pojmi.....	33
4.6	Tematski sklop iz književnosti, izbor književnih besedil in seznam gesel za jezikovne naloge	37
5	PRIMERI NALOG ZA PISNI IZPIT	38
5.1	Šolski esej	38
5.2	Razčlemba izhodiščnega besedila.....	55
6	USTNI IZPIT	65
6.1	Zgradba izpitnega listka – vrste nalog oziroma vprašanj.....	65
6.2	Primer izpitnega listka	66
7	KANDIDATI S POSEBNIMI POTREBAMI	68
8	LITERATURA.....	69

1 UVOD

Predmetni izpitni katalog za splošno matura Slovenščina (v nadaljnjem besedilu katalog) vsebuje vse sestavine, ki jih določa Zakon o maturi.

Izpit iz slovenščine spada v skupni del splošne mature. V katalogu so opredeljeni cilji in vsebine izpita, ki temeljijo na veljavnem učnem načrtu¹ ter na sklepih Državne komisije za splošno matura (v nadaljevanju DK SM) o strukturi izpitov in predmetnih izpitnih katalogov, opredeljenih v veljavnem *Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno matura*.

Izpit iz slovenščine je sestavljen iz pisnega (šolski esej in razčlemba izhodiščnega besedila) in ustnega izpita.

Zakon o maturi in podzakonski predpisi zahtevajo zunanje ocenjevanje; temu v celoti sledita prva in druga izpitna pola, ustni izpit pa je ocenjen notranje (glej poglavji 3.1 in 6).

¹ Učni načrt. Slovenščina [Elektronski vir]: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni predmet in matura (560 ur) / avtorji Mojca Poznanovič Jezeršek ... [et al.]. - Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2008. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm

2 IZPITNI CILJI

2.1 Splošni cilji

- Ugotoviti zrelost posameznega kandidata² z zunanjim in notranjim preverjanjem zmožnosti in znanja, zajetih v tem katalogu oziroma v tu navedenih splošnih in delnih ciljih;
- v skladu s cilji pouka (med pripravami na splošno maturo) kandidate dodatno spodbujati k razvijanju sporazumevalne in bralne zmožnosti (tudi učnih in bralnih strategij ter znanja), potrebnih za uspešen študij na univerzi, ter jim omogočiti orientacijo za študij;
- zagotavljati standard sporazumevalne in bralne zmožnosti, ki vključujeta tudi jezikovno in književno znanje na ravni kultiviranega bralca (poznavanje kulturno-zgodovinskih okoliščin), določenih s tem katalogom;
- na podlagi povratnih podatkov vplivati na kakovost pouka v srednjih šolah.

2.2 Cilji posameznih delov izpita

Kandidat svoje zmožnosti in znanje dokazuje:

1. s pisanjem šolskega eseja (razpravljalnega ali razlagalnega/interpretativnega);
2. z usmerjeno razčlenbo izhodiščnega besedila (praviloma neumetnostnega) in s tvorbo krajšega neumetnostnega besedila;
3. z ustnim izpitom pred šolsko izpitno komisijo za splošno maturo.

Pri 1. točki lahko kandidat ob pisanju šolskega eseja o književnih besedilih izbranega tematskega sklopa dokaže:

- zmožnost razpravljanja o književnosti, tj. problemskega in raziskovalnega branja književnih besedil, njihovega primerjanja, vrednotenja in uvrščanja v književni, kulturni in širši družbeni kontekst;
- zmožnost interpretacije književnih besedil, in sicer tako, da izraža svoje doživljanje, razumevanje, aktualizacijo in vrednotenje besedil;
- zmožnost tvorjenja koherentnega, razumljivega in jezikovno pravilnega besedila ter ustreznega strokovnega poimenovanja književnih pojavov.

Pri 2. točki lahko dokaže:

- zmožnost kritičnega branja neumetnostnega besedila;
- zmožnost razčlenjevanja okoliščin nastanka izhodiščnega besedila, namena njegovega tvorca in teme izhodiščnega besedila ter razumevanje njegove vsebine;
- zmožnost poimenovalne, skladske, pravorečne, pravopisne, slogovne in metajezikovne razčlenbe izhodiščnega besedila;
- zmožnost prepoznavanja in vrednotenja prvin nebesednega sporazumevanja;

² V predmetnem izpitnem katalogu uporabljeni samostalniki moškega spola, ki se pomensko in smiselno vežejo na splošna, skupna poimenovanja (npr. kandidat, ocenjevalec), veljajo tako za osebe ženskega kot moškega spola.

- zmožnost vrednotenja učinkovitosti, ustreznosti, razumljivosti in jezikovne pravilnosti izhodiščnega besedila oz. njegovih delov ter zmožnost utemeljevanja svojega mnenja;
- poznavanje ustreznega strokovnega izrazja;
- zmožnost tvorjenja krajšega enogovornega/dvogovornega neumetnostnega besedila.

Pri 3. točki lahko dokaže:

- zmožnost pravorečno ustreznega, vsebinsko smiselnega in doživljajskega (interpretativnega) glasnega branja;
- zmožnost govornega izražanja v knjižnem jeziku in kulturo dvogovora;
- zmožnost uporabe literarnozgodovinskega in literarnoteoretičnega znanja (po veljavnem katalogu) ob razlagi predloženega literarnega besedila oziroma odlomka ter zmožnost razumevanja in kritičnega razmisleka o vlogi in položaju slovenskega jezika v preteklosti in sedanjosti; predloženo besedilo uvrsti v literarno obdobje in ga aktualizira.

3 ZGRADBA IN OCENJEVANJE IZPITA

3.1 Shema izpita

► Pisni izpit – zunanji del izpita

Izpitna pola	Naslov	Trajanje	Delež pri oceni	Ocenjevanje	Pripomočki ³	Priloge
1	Šolski esej (razpravljalni ali razlagalni/interpretativni) (najmanj 600 besed)	120 minut	50 %	zunanje	nalivno pero ali kemični svinčnik	odlomek (eden ali več pri obeh vrstah esejev) iz izbranih besedil tematskega sklopa oziroma krajša besedila ali besedilni odlomki, povezani s tematskim sklopom (npr. odlomek iz članka, kritike, neznano krajše umetnostno besedilo, ki se sporočilno povezuje s tematskim sklopom)
2	Razčlemba izhodiščnega besedila	90 minut	30 %	zunanje	nalivno pero ali kemični svinčnik	izhodiščno besedilo
Skupaj		210 minut	80 %			

V jesenskem izpitnem roku je po zaključku pisanja Izpitne pole 1, tj. pred začetkom pisanja Izpitne pole 2, 30-minutni odmor.

► Ustni izpit – notranji del izpita

		Trajanje	Delež pri oceni	Ocenjevanje
3	Vprašanja iz književnosti in jezika ob literarnem/ polliterarnem ali kratkem neumetnostnem besedilu ter o literarnih ali jezikovnih temah po izboru učiteljev v strokovnem aktivu	do 20 minut	20 %	notranje
Skupaj		do 20 minut	20 %	

³ Državna predmetna komisija za splošno maturo (v nadaljnjem besedilu DPK SM) za slovenščino lahko vsako leto ob razpisu tematskega sklopa iz književnosti v soglasju z DK SM predpiše tudi seznam dovoljenih pripomočkov.

3.2 Tipi nalog in ocenjevanje

► Pisni izpit

Izpitna pola (IP)	Tip naloge	Število nalog	Ocenjevanje
1	Naloga odprtega tipa – razpravljalni ali razlagalni/interpretativni šolski esej	Kandidat za pisanje dobi esejske smernice (naslov, navodila in priložena besedila).	Vsebina, jezik, slog in zgradba eseja so ocenjeni v skladu z navodili za ocenjevanje, ki jih pripravi DPK SM za slovenščino.
Skupaj IP 1		1 naloga	50 točk
2	Naloge zaprtega tipa, npr.: <ul style="list-style-type: none">– naloge alternativne izbire (izbira med DA/NE)– naloge izbirnega tipa (podčrtovanje/obkrožanje pravih odgovorov med več odgovori)– naloge povezovanja– naloge s kratkimi odgovori– naloge dopolnjevanja– naloge razvrščanja– naloge korekcije (popravljanje napak) ...	do 24 nalog	vsaka naloga od 1 do 9 točk
	Naloge polodprtega tipa – strukturirane naloge z več možnimi ustreznimi odgovori	do 5 nalog	vsaka naloga od 1 do 9 točk
	Naloga odprtega tipa – tvorjenje krajšega neumetnostnega besedila dane besedilne vrste	1 naloga	do 20 točk
Skupaj IP 2		do 25 nalog	90 točk

Navedeni so samo nekateri tipi nalog zaprtega in polodprtega tipa, v Izpitni poli 2 pa se lahko poleg navedenih uporabljajo tudi drugi.

► Ustni izpit⁴

Tip naloge	Ocenjevanje
Pravorečno ustrezno, vsebinsko smiselno in doživljajsko (interpretativno) glasno branje predloženega literarnega/polliterarnega besedila ali odlomka	3 točke
Vprašanja ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu ali odlomku (usmerjena interpretacija oz. dialog)	7 točk
Pregledna vprašanja iz književnosti ali jezika ob temah po izboru učiteljev v strokovnem aktivu	7 točk
Govorno nastopanje, uradno pogovarjanje in kultura dialoga	3 točke
Skupaj	20 točk

⁴ Struktura in naloge ustnega izpita so natančneje predstavljene v poglavju 6 Ustni izpit.

3.3 Merila ocenjevanja izpita in posameznih delov

3.3.1 Deleži taksonomskih stopenj

Taksonomske stopnje	Izpitna pola 1	Izpitna pola 2	Ustni izpit	Skupaj
I.	poznavanje besedil in književnega konteksta; povzemanje, opisovanje in označevanje	dobesedno razumevanje, poznavanje dejstev, teorij, postopkov, prepoznavanje	obnavljanje, znanje, poznavanje dejstev, pravil	20–30 %
II.	razumevanje besedil z razlaganjem in utemeljevanjem trditev, z razčlenjevanjem, primerjanjem in posploševanjem ter s sklepanjem	uporaba, preoblikovanje, razlaganje, prenos znanja, analiza lažjih primerov, razčlenjevanje	povzemanje, uporaba znanja, analiza, razlaga razmerij, primerjava, preoblikovanje ...	50–60 %
III.	vrednotenje, problemska in medbesedilna obravnava besedil z razlaganjem in utemeljevanjem vrednostnih meril, aktualizacija sporočilnosti	analiza težjih primerov (npr. preoblikovanje besedil iz ene oblike v drugo), pojasnjevanje slogovnih sredstev, razumevanje s sklepanjem, ustvarjalno oz. kritično razumevanje, sinteza, presoja z utemeljevanjem, vrednotenje, ustvarjalna uporaba	vrednotenje z utemeljevanjem, aktualizacija, uporaba znanja v novih primerih ...	20–30 %
Skupaj	50 %	30 %	20 %	100 %

3.3.2 Merila ocenjevanja posameznih delov izpita

PISNI IZPIT

► Izpitna pola 1

Šolski esej se ocenjuje celostno in analitično.

1. Merila za celostno ocenjevanje

Opis ocenjevanja	Merila
nezadostno	Med vsebino besedila in esejskimi smernicami ni smiselne povezanosti. Vsebina besedila je sicer bolj ali manj povezana z esejskimi smernicami (tj. z besedilom in smiselnim kontekstom), ⁵ vendar je kakovost ubeseditve na tako nizki ravni, da standardu splošne mature ne ustreza. Besedilo obravnava naslovno temo zelo poenostavljeno, poznavanje snovi je skopo in površno. Veliko je napačnih ali nebistvenih podatkov, ki se ne zahtevajo. Veliko je različnih in ponavljajočih se enakih pravopisnih in slovničnih napak. Kandidat ne obvlada tvorbe zahtevnejših povedi in pravil nadpovedne skladnje oziroma jih obvlada zelo slabo. Besedišče je skopo in stereotipno. Besedilo ni niti vsebinsko (notranja zgradba) niti zunanje (odstavki) ustrezno razčlenjeno; pogoste so ponovitve že povedanega in zastranitve.

⁵ Ta povezava se smiselno upošteva pri vseh merilih.

zadostno	<p>Poznavanje snovi je skopo: gre samo za obnavljanje vsebine književnih besedil in reprodukcijo študijskega gradiva. Kandidatovo faktografsko znanje je sicer zadovoljivo (ni večjih vsebinskih napak), navedenih pa je tudi precej nebitnih podatkov. Analitičnega pristopa z razlaganjem ni, morebitno vrednotenje je na ravni doživljajskega opisa. Morebitna primerjava literarnih sestavin je poenostavljena, površna.</p> <p>Precej je pravopisnih in slovničnih napak, pri čemer so osnovne napake redkejše. Besedišče je skopo in stereotipno, nefunkcionalno ga dopolnjujejo nerazumljeni ali slabo razumljeni literarnovedni in drugi strokovni izrazi. Zunanja zgradba ne ustreza v celoti notranji. Pogoste so nepotrebne ponovitve že povedanega in zastranitve.</p>
dobro	<p>Kandidat snov pozna in jo razume. Vsebina eseja je povezana z esejskimi smernicami, vendar so vidne vrzeli v faktografskem znanju.</p> <p>Obravnavanje teme eseja (smernic) je večinoma neproblemsko, prevladuje urejena reprodukcija študijskega gradiva (z obnavljanjem vsebine književnih besedil). Vrednotenje je večinoma na ravni doživljajskega opisa. Pojavita se preprostejša primerjava in analiza.</p> <p>V besedilu so posamezne slovnične in pravopisne napake, vendar hujših napak skoraj ni oziroma se ne ponavljajo. Kandidat obvlada poglavitna pravila nadpovedne skladnje. Besedišče je ustrezno, izražanje je večinoma razumljivo, raba strokovnih izrazov ni vedno povsem ustrezna. Besedilo je večinoma koherentno in ustrezno členjeno. Prevladuje smiselna povezava odstavkov.</p>
prav dobro	<p>Kandidat dobro pozna snov in jo razume, zato k esejskim smernicam pristopa problemsko. Pri primerjavi literarnih prvin se opira na študijsko gradivo in zmore priti do samostojnih sklepov (sinteze). Svoje trditve logično izpeljuje. Zmožen je zavzeti utemeljeno osebno stališče do obravnavane problematike.</p> <p>Besedilo vsebuje jezikovne napake, ki niso osnovne. Kandidat se izraža večinoma tekoče in razumljivo, obvlada tudi tvorbo zapleteno zloženih povedi. Strokovni izrazi so večinoma ustrezno uporabljeni. Besedilo je koherentno in ustrezno členjeno.</p>
odlično	<p>Obravnavanje esejskih smernic je prepričljivo, zrelo, lahko tudi izvorno. Kandidat argumentirano pristopa k esejskim smernicam, o njih razpravlja problemsko, lahko tudi z več različnih gledišč (svojih ali strokovnih) Obvlada primerjavo z analizo, sintetiziranje in vrednotenje. Razlaganje in utemeljevanje sta jasna, brez vrzeli, sklepi smiselno izhajajo iz obravnave teme.</p> <p>Jezikovnih napak skoraj ni. Prevladujejo raznovrstne zapleteno zložene povedi. Strokovni izrazi so rabljeni ustrezno. Slog besedila je prepričljiv, izbira besedišča in skladenjskih struktur je ustrezna, kandidat zna s slogom pisanja razvijati tudi vplivanjsko vlogo besedila. Besedilo je v celoti koherentno, njegova zgradba je ustrezna.</p>
<p>Celostno ocenjevanje je kontrolna metoda, ne pa temeljni način za določanje števila točk.</p>	

2. Merila za analitično ocenjevanje⁶

I. Razpravljalni šolski esej

A) Vsebina (do 30 točk):

- povezanost z esejskimi smernicami,
- problemska obravnava snovi: razlaganje, primerjanje, razčlenjevanje, posploševanje, utemeljevanje in vrednotenje,
- upoštevanje literarnega konteksta.

B) Jezik (do 20 točk):

1. Jezikovna pravilnost (do 8 točk):

- pravopisna pravilnost: raba ločil, raba velikih in malih začetnic, zapisovanje besed, deljenje besed, zapisovanje prevzetih besed, pisanje skupaj, narazen in z vezajem,
- slovnična pravilnost: pravilne oblike besed, skladenjsko pravilna tvorba povedi, slovnično pravilno navezovanje in pravilno izražanje pomenskih razmerij.

2. Besedišče in slog povedi (do 6 točk):

- pretežno nevtrarno knjižno besedišče,
- strokovno besedišče s področja literarne vede,
- slogovno zaznamovano besedišče je rabljeno premišljeno in učinkovito, odmikov v socialno- in funkcijskozvrstno zaznamovano besedišče ni,
- natančna, pomensko ustrezna raba besed/besednih zvez,
- jedrnatost izražanja,
- raznovrstno besedišče in raznovrstni tipi povedi.

3. Zgradba (do 6 točk):

- koherentnost (povezanost) besedila: pomensko smiselna povezanost uvodnega, jedrnega in zaključnega dela besedila, jedrnih odstavkov med seboj in povedi znotraj odstavkov,
- prisotnost izhodiščne teze (v uvodnem delu) in iz nje izhajajočih tez v jedrnem delu, ki omogočajo smiselno povezanost celotnega besedila,
- vsebinsko smiselna členitev na odstavke,
- upoštevanje obsega (najmanj 600 besed).

Navedena merila za ocenjevanje šolskega eseja veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Ocenjevanje nalog z manj kot 600 besedami:

- vsebina: točke so dodane po točkovniku,
- jezik: število možnih točk za jezikovno pravilnost (8 točk), besedišče in slog povedi (6 točk) ter zgradbo (6 točk) se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
599–450	6	4	6
449–300	4	4	4
pod 300	2	2	2

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

⁶ Navodila za analitično ocenjevanje jezikovne pravilnosti, besedišča in sloga povedi ter zgradbe po opisnih merilih so predstavljena na koncu poglavja 5.1 na str. 50.

II. Razlagalni/interpretativni šolski esej

A) Vsebina (do 30 točk):

- povezanost z esejskimi smernicami,
- umestitev odlomka v celotno besedilo,
- ubeseditev doživljanja odlomka ali besedila,
- razlaga/interpretacija odlomka: prepoznavanje, poimenovanje, razumevanje pomena in vloge sestavin, utemeljevanje učinkovanja jezikovno-slogovnih sredstev, vrednotenje.

B) Jezik (do 20 točk):

1. Jezikovna pravilnost (do 8 točk):

- pravopisna pravilnost: raba ločil, raba velikih in malih začetnic, zapisovanje besed, deljenje besed, zapisovanje prevzetih besed, pisanje skupaj, narazen in z vezajem,
- slovnična pravilnost: pravilne oblike besed, skladijsko pravilna tvorba povedi, slovnično pravilno navezovanje in pravilno izražanje pomenskih razmerij.

2. Besedišče in slog povedi (do 6 točk):

- pretežno nevtrarno knjižno besedišče,
- strokovno besedišče s področja literarne vede,
- slogovno zaznamovano besedišče je rabljeno premišljeno in učinkovito, odmikov v socialno- in funkcijskozvrstno zaznamovano besedišče ni,
- natančna, pomensko ustrezna raba besed/besednih zvez,
- jedmatost izražanja,
- raznovrstno besedišče in raznovrstni tipi povedi.

3. Zgradba (do 6 točk):

- koherentnost (povezanost) besedila: pomensko smiselna povezanost uvodnega, jedrnega in zaključnega dela besedila, jedrnih odstavkov med seboj in povedi znotraj odstavkov,
- prisotnost izhodiščne teze (v uvodnem delu) in iz nje izhajajočih tez v jedrnem delu, ki omogočajo smiselno povezanost celotnega besedila,
- vsebinsko smiselna členitev na odstavke,
- upoštevanje obsega (najmanj 600 besed).

Navedena merila za ocenjevanje šolskega eseja veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Ocenjevanje nalog z manj kot 600 besedami:

- a) vsebina: točke so dodane po točkovniku,
- b) jezik: število možnih točk za jezikovno pravilnost (8 točk), besedišče in slog povedi (6 točk) ter zgradbo (6 točk) se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
599–450	6	4	6
449–300	4	4	4
pod 300	2	2	2

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

► Izpitna pola 2

- Vsaka naloga v Izpitni poli 2 – **razčlembi izhodiščnega besedila** je ocenjena z določenim številom točk glede na vsebinsko in spoznavno zahtevnost ter jezikovno pravilnost in zgradbo v skladu z navodili za ocenjevanje, ki jih pripravi DPK SM za slovenščino.
- **Tvorba krajšega neumetnostnega besedila** dane besedilne vrste se oceni po postavkah: zgradba, vsebina, jezikovna pravilnost in slogovna ustreznost.
Jezikovna pravilnost in slogovna ustreznost se pri vseh vrstah besedil ocenjujeta enako (oboje do 5 točk). Če besedilo obsega manj kot polovico spodnje meje zahtevanega števila besed, se jezikovna pravilnost in slog ovrednotita z do 2 točkama.

USTNI IZPIT

Kandidat lahko pri ustnem izpitu doseže 20 točk, kar predstavlja 20 % celotnega izpita iz slovenščine.

Ustni izpit se oceni na podlagi opisnikov oz. kriterijev, ki jih pripravi DPK SM za slovenščino.

Merila za ocenjevanje

A) Pravorečno ustrezno, vsebinsko smiselno in doživljajsko (interpretativno) **glasno branje predloženega literarnega/polliterarnega besedila ali odlomka (do 3 točke)**

- 0 točk: a) Kandidat glasno branje zavrne.
b) Kandidat ne bere smiselno in razločno. Številne glasove ali cele besede izgovarja malomarno ali jih izpušča. Pri branju se mu pogosto zatika.
c) Kandidat ne upošteva pravorečne norme (izgovor po črki, neustrezna kakovost in kolikost samoglasnikov, neustrezno naglasno mesto, neustrezen izgovor soglasniških različic).
- 1 točka: Kandidat bere smiselno, vendar pravorečne norme ne upošteva v celoti. Dela napake pri členitvi s premori, poudarjanju in intonaciji.
- 2 točki: Kandidat bere smiselno in razločno, večinoma upošteva pravorečno normo – tudi členitev s premori, poudarek, intonacijo, hitrost govorjenja in register.
- 3 točke: Kandidat bere smiselno, razločno, estetsko: upošteva pravorečno normo – tudi členitev s premori, poudarek, intonacijo, hitrost govorjenja, register, besedilo estetsko interpretira.

Dodatna navodila:

1. Na izpitnem listku z Brižinskimi spomeniki ali drugimi predknjižnimi besedili kandidat pravorečno ustrezno in vsebinsko smiselno glasno bere prevod v sodobno slovenščino.
2. Pri slovenskih starejših knjižnih besedilih (npr. Trubar, Svetokriški, Linhart) za 3 točke zadošča tekoče, razločno in smiselno branje.
3. Kandidatu s posebnimi potrebami s težjo govorno motnjo, ki je v skladu s sklepom DK SM oproščen glasnega branja, priznamo točke po posebnem postopku (gl. poglavje 7 Kandidati s posebnimi potrebami, Ocenjevanje ustnega izpita pri kandidatih s posebnimi potrebami s težjo govorno motnjo).
4. Kandidatu s posebnimi potrebami z lažjo govorno motnjo, ki ima v skladu s sklepom DK SM prilagoditve pri ocenjevanju ustnega izpita, pri glasnem branju ne upoštevamo zatikanja oziroma jecljanja in mu na podlagi njegovega branja priznamo 1–3 točke.

B) Vprašanja ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu ali odlomku (do 7 točk)

- 0 točk: a) Kandidat ne odgovarja.
b) Kandidatov poskus povzetka oz. opredelitve teme in sporočila besedila, predstavitev avtorja ter razlage besedila je neustrezen, umestitev napačna.

- 1 točka: Kandidat z učiteljevo pomočjo deloma povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo ter predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira.
- 2 točki: Kandidat deloma samostojno povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja ter ga z učiteljevo pomočjo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira.
- 3 točke: Kandidat večinoma samostojno povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira; poskus razlage z učiteljevo pomočjo je deloma ustrezen.
- 4 točke: Kandidat večinoma samostojno povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira; poskus razlage z učiteljevo pomočjo je večinoma ustrezen.
- 5 točk: Kandidat samostojno povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira. Deloma samostojno razloži besedilo in poimenuje njegove oblikovno-kompozicijske sestavine; do besedila se skuša opredeliti.
- 6 točk: Kandidat samostojno, jasno in prepričljivo povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira; samostojno ugotavlja, poimenuje in medsebojno povezuje poglobitve zgradbene in slogovne posebnosti ter se do besedila opredeljuje.
- 7 točk: Kandidat samostojno, jasno in prepričljivo povzame besedilo oz. opredeli temo in sporočilo, predstavi avtorja in besedilo umesti v sobesedilo/obdobje in ga aktualizira; samostojno ugotavlja, poimenuje in medsebojno povezuje poglobitve zgradbene in slogovne posebnosti ter se do besedila opredeljuje. Navaja dodatne primere in kaže suvereno obvladanje vsebine.

C) Vprašanja iz književnosti ali jezika po izboru učiteljev v strokovnem aktivu (do 7 točk)

- 0 točk: a) Kandidat ne odgovarja.
b) Povsem zmeden poskus obnove snovi, podatki so napačni.
- 1 točka: Kandidat s pomočjo dodatnih vprašanj navede nekaj pravih bistvenih podatkov o obravnavanem pojmu/pojavu.
- 2 točki: Delna reprodukcija znanja o obravnavanem pojmu, ki vsebuje bistvene podatke; dodatna vprašanja kandidatu niso v pomoč pri razlagi in reševanju oz. komentarju/vrednotenju konkretnega problema.
- 3 točke: Kandidat s pomočjo učiteljevih dodatnih vprašanj reproducira znanje/opredeli obravnavani pojem ter delno razloži/analizira konkretni problem. Razlaga in analiza sta splošni, brez natančne in pravilne uporabe terminologije.
- 4 točke: Kandidat samostojno opredeli obravnavani pojem (povzemanje z lastnimi besedami) ter s pomočjo učiteljevih dodatnih vprašanj razloži in analizira izbrani problem.
- 5 točk: Predstavitev obravnavanega pojma/pojava je natančna in zajema bistvo. Kandidat samostojno razloži in analizira izbrani problem. Odgovori so zanesljivi in terminološko pravilni.
- 6 točk: Opredelitev je povsem ustrežna in brez vrzeli, razlaga oz. analiza konkretnega problema jasna, odgovarjanje samostojno, zanesljivo, terminološko pravilno in brez zastranitev. Učiteljeva pomoč ni potrebna. Kandidatov vrednotenjski komentar oz. reševanje problema je splošno/klišejsko/povzeto po učbeniku oz. utemeljeno samo s primeri iz učbenika.
- 7 točk: Opredelitev in razlaga (analiza) obravnavanega pojma/pojava sta povsem ustrezni in natančni ter izhodišče za samostojno posredovanje odgovorov. Kandidat odgovarja gladko, jasno in odgovore povezuje v smiselno zaokroženo celoto. Pri tem uporablja ustrezno terminologijo. Navaja dodatne primere in svoje dokaze ter kaže suvereno obvladovanje vsebine. Napake nastanejo le zato, ker išče izvirne rešitve, ki presegajo postavljene zahteve.

Č) **Govorno nastopanje, uradno pogovarjanje in kultura dialoga (do 3 točke)**

Če kandidat pri vprašanih iz književnosti ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu in pri preglednih vprašanih iz književnosti ali jezika samo molči ali če odgovarjanje zavrne, pri tej postavki ne dobi nobene točke.

Za bolj ali manj ustrezne odgovore na vsaj eno izmed vprašanj (jezik, književnost) pa lahko doseže do 3 točke, četudi pri katerem drugem vprašanju jasno izjavi, da nanj kljub dodatnim vprašanjem ne zna odgovoriti.

- 0 točk: Kandidat odgovarja mimo vsebine nalog in se kljub opozorilom ali dodatnim vprašanjem ne osredini na pričakovano vsebino.
- 1 točka: Kandidat odgovarja vsebinsko deloma ustrezno, vendar ga učiteljeva dodatna vprašanja pogosto zmedejo in nanje ne odgovori smiselno. Govori v pretrganih in nedokončanih povedih, s številnimi slovničnimi in pravorečnimi napakami, njegovi besedna in nebesedna govorica ne ustrezata izpitnemu položaju.
- 2 točki: Kandidat odgovarja v okviru pričakovane vsebine in deloma samostojno. Vendar:
se ne odziva povsem ustrezno na dodatna vprašanja, pri njih se zmede (za ustrezen odziv na vprašanje se šteje odgovor – vsebinsko ne nujno pravilen – ali pa jasna izjava, da vprašanja ne razume ali da nanj ne zna odgovoriti, lahko tudi prošnja za ponovitev vprašanja);
ali pa
govori z zatikanjem ter z nekaj slovničnimi in pravorečnimi napakami in mašili (vpliv pokrajinskega pogovornega jezika), njegovi besedna in nebesedna govorica le deloma ustrezata izpitnemu položaju.
- 3 točke: Kandidat odgovarja na vprašanja razločno in tekoče, njegove replike so koherentne, brez nepotrebnega ponavljanja in skoraj brez jezikovnih napak (pri morebitnem spodrsanju se takoj sam popravi oziroma opraviči). Tudi na dodatna vprašanja se odziva govorno tekoče, pravilno in ustrezno, prvi hip lahko tudi z jasnim priznanjem, da dodatnega vprašanja ne razume, ali s prošnjo za njegovo ponovitev oziroma za potrditev svoje preformulacije (smiselne razlage) dodatnega vprašanja, npr.: „Če sem dodatno vprašanje prav razumel/-a, je treba razložiti razliko med prvotno in drugotno zaznamovanostjo besed v priloženem besedilu. Se morda motim?“ Njegovi besedna in nebesedna govorica ustrezata izpitnemu položaju.

Če kandidat pri vsebinskih vprašanih (2. in 3. naloga) ne dobi nobene točke, je tudi skupno število točk pri ustnem izpitu 0.

3.3.3 **Končna ocena izpita**

Končna ocena izpita na splošni maturi je seštevek odstotnih točk vseh treh delov izpita (izpitnih pol 1 in 2 ter ustnega izpita). Državna komisija za splošno maturo na predlog DPK SM za slovenščino določi merila, kako se iz uspeha, izraženega v odstotnih točkah, določi uspeh na ustrezno povišani lestvici od nezadostno (1) do odlično (8). Način pretvorbe odstotnih točk v ocene je enak za spomladanski in jesenski izpitni rok.

4 IZPITNE VSEBINE IN CILJI

Na splošni maturi iz slovenščine se bodo preverjale obvezne vsebine iz predmetnega izpitnega kataloga in učnega načrta.

4.1 Šolski esej

Ob pisanju šolskega eseja o besedilih izbranega tematskega sklopa kandidat:

v razpravljalnem šolskem eseju v skladu s postavljenim naslovnim problemom dokaže, da je zmožen na podlagi prebranih besedil tematskega sklopa razpravljati o izbranih besedilih, tako da:

- pozna besedila, avtorje, obdobja in poetiko znotraj predpisane tematike oz. pozna literarni kontekst,
- zna besedila tematskega sklopa na podlagi njihovih značilnosti primerjati z drugimi predpisanimi književnimi besedili iz učnega načrta,
- je na podlagi predpisanega tematskega sklopa iz književnosti zmožen predstavljati, povzemati, razčlenjevati, primerjati, razvrščati, pojasnjevati, povezovati in posploševati spoznanja o književnih pojavih ter jih utemeljevati,
- je zmožen samostojno vrednotiti prebrana besedila in utemeljevati trditve,
- zna besedila na podlagi njihovih značilnosti uvrstiti v širše sobesedilo oziroma v literarnozgodovinske okoliščine, znane iz učnega načrta,
- pozna primerne strokovne vire,
- zna ob predloženih smernicah tvoriti koherentno, razumljivo in jezikovno pravilno esejsko besedilo,
- zna tvoriti slogovno ustrezno esejsko besedilo,
- zna uporabljati ustrezno strokovno izrazje s področja literarne vede,
- je ustrezno literarno in kulturno razgledan;

v razlagalnem/interpretativnem šolskem eseju dokaže, da je zmožen poglobljeno brati in razlagati/interpretirati krajša literarna besedila oziroma odlomke, tako da:

- prepozna tipične vsebinske in oblikovne posebnosti predpisanih besedil,
- te posebnosti ustrezno poimenuje,
- razlaga svoje doživljanje in razumevanje njihovega pomena in vloge ter besedila vrednoti,
- zna pojasniti učinkovanje jezikovno-slogovnih sredstev v besedilih,
- je zmožen samostojno vrednotiti prebrana besedila in utemeljevati trditve,
- zna besedila na podlagi njihovih značilnosti uvrstiti v širše sobesedilo oziroma v literarnozgodovinske okoliščine, znane iz učnega načrta, s čimer dokazuje tudi ustrezno literarno in kulturno razgledanost,
- zna ob predloženih smernicah tvoriti koherentno, razumljivo in jezikovno pravilno esejsko besedilo,
- pozna primerne strokovne vire,
- zna tvoriti slogovno ustrezno esejsko besedilo,
- zna uporabljati ustrezno strokovno izrazje s področja literarne vede;
- je ustrezno literarno in kulturno razgledan.

4.2 Razčlemba izhodiščnega besedila

Kandidat prebere enogovorno/dvogovorno izhodiščno besedilo:

- publicistično besedilo (npr. poročilo, reportažo, portret/predstavitev osebe, intervju, komentar),
- strokovno besedilo (npr. strokovni/poljudnoznanstveni članek, predstavitev kraja/države, postopka, naravnega pojava, zakon/upravno odločbo, oceno, esej),
- uradni dopis ali javno obvestilo, javno pozivno (npr. vabilo) ali povezovalno besedilo (npr. zahvalo, opravičilo),
- besedilo ekonomske ali politične propagande.

Razčlenjuje prebrano besedilo, in sicer:

- določi vrsto besedila glede na merila razvrščanja, določi besedilno vrsto in prepozna njene značilnosti,
- določi okoliščine nastanka besedila,
- določi sporočevalčev namen,
- določi temo besedila in podteme, prepozna ključne besede ter bistvene podatke,
- v besedilu ali odlomku iz besedila določi prevladujoče pomensko razmerje v besedilu ali odlomku iz besedila določi prevladujoči način razvijanja teme oz. slogovni postopek,
- določi vlogo in pomen danih besed, povedi, delov povedi ... iz besedila, nebesednih delov besedila ter nebesednih spremljevalcev pisanja.

Ob prebranem izhodiščnem besedilu in njegovi razčlembi dokazuje:

- poimenovalno zmožnost
 - razloži besede in besedne zveze in jih zna uporabiti v novi povedi,
 - predstavi pomene večpomenskih besed in enakozvočnic ter jih ponazori v novih povedih,
 - besedam iz izhodiščnega besedila poišče sopomenko, protipomenko, nadpomenko, podpomenko, besede iz iste besedne družine ali iz istega tematskega polja,
 - prepozna napake v rabi blizuzvočnic in jih zna odpraviti,
 - ločuje blizuzvočnice in razloži njihov pomen ter prepozna napake v njihovi rabi,
 - prevzete besede zamenja z domačimi ustreznici ter vrednoti vlogo domačih in prevzetih besed,
 - razloži frazeme, slogovno zaznamovane besede, besedne zveze in jih uporabi v novi povedi,
 - nadomesti prosto besedno zvezo s frazemom in obratno,
 - prepozna poimenovalne napake v izhodiščnem besedilu, jih odpravi in pojasni svoje popravke;
- skladenjsko zmožnost
 - vrednoti pomensko, besedno, aktualnostno in oblikovno pravilnost povedi in zvez povedi iz izhodiščnega besedila, prepozna skladenjske napake (npr. napačno pomensko razmerje v povedi ali zvezi povedi, neustrezni naveznik v povedi ali zvezi povedi, napačno razvrščene besede ali dele povedi, napačne oblike besed), jih odpravi in pojasni svoje popravke,

- razloži povedi iz prebranega besedila, jih pretvarja v skladenjsko preprostejše ali zahtevnejše povedi,
- pretvori skladenjsko podstavo v tvorjenko oziroma tvorjenki določi skladenjsko podstavo,
- tvori skladenjsko pravilne odgovore (krajša besedila),
- tvori enostavčne povedi,
- razširi enostavčno poved v večstavčno,
- strne večstavčno poved v enostavčno,
- tvori priredno in podredno zložene povedi,
- pretvarja trdilne stavke v nikalne,
- opazuje zaporedje besed in delov povedi ter odpravi napake in utemelji popravke,
- odpravi neustrezno ponavljanje besed v zvezah povedi,
- združuje zveze povedi s ponovljenimi prvinami v povedi s prilastkovim odvisnikom, te pa strne v povedi s polstavki, z desnimi in levimi prilastki,
- trpni stavek pretvori v tvornega in obratno,
- poroča o prvotnem dogodku na različne načine (s ponavljanjem prvotnega besedila, z obnavljanjem ali s povzemanjem njegove teme),
- premi govor pretvori v odvisnega ali obratno;
- pravorečno zmožnost
 - opiše/zapiše pravilni knjižni izgovor,
 - primerja knjižni in neknjižni izgovor besed, besednih zvez ali povedi;
- pravopisno zmožnost
 - vrednoti pravilnost zapisa domačih in prevzetih besed, odpravi in pojasni popravke,
 - v povedih odpravi napačno rabo ločil in popravke utemelji,
 - tvori pravopisno pravilne odgovore;
- slogovno zmožnost
 - vrednoti slogovno ustreznost besedila, prepozna slogovne napake v njem, jih odpravi in pojasni popravke,
 - vrednoti slogovno ustreznost besed/besednih zvez/povedi v besedilu, odpravi napake in utemelji popravke,
 - prepozna in ovrednoti okoliščine rabe slogovno zaznamovanih besed,
 - tvori slogovno ustrezne odgovore,
 - prepozna in uporablja ustrezno jezikovno zvrst;
- zmožnost nebesednega sporazumevanja
 - v besedilu opazuje nebesedne spremljevalce (nebesedni jezik), prepozna njihovo vlogo in vrednoti njihovo učinkovitost ter ustreznost;
- metajezikovno zmožnost
 - v besedilu poišče zahtevane glasove knjižnega jezika in jih poimenuje s strokovnim izrazom,
 - poišče glasovne premene in jih poimenuje s strokovnim izrazom,
 - poimenuje pomenska razmerja med besedami in besednimi zvezami (sopomenskost, protipomenskost, nadpomenskost, podpomenskost),
 - poišče tvorjenke, jim določi zgradbo (koren, vrsto obrazil), določi besedotvorno vrsto, besedotvorni način in skladenjsko podstavo, zapiše tvorjenko na podlagi dane skladenjske podstave,

- v besedilu najde zahtevano besedno vrsto (oz. podvrsto) ter utemelji svojo rešitev,
- zahtevano besedno vrsto (oz. podvrsto) poimenuje s strokovnim izrazom ter predstavi njene glasovne, pomenske, oblikovne, skladijske, besedilne in slogovne značilnosti,
- v povedi podčrta stavčne člene in njihove dele ter predstavi njihovo stavčnočlensko vlogo, obliko in sestavo ter pomen (s pomočjo vprašalnice), v večstavčni povedi določi število stavkov, določi osnovni in dopolnjevalni stavek ter predstavi vlogo dopolnjevalnih stavkov,
- poimenuje vrsto skladijskega in pomenskega razmerja med stavki,
- v priredno zloženi povedi navede vrsto priredij,
- v podredno zloženi povedi navede vrsto odvisnikov,
- s simboli predstavi stavčno sestavo povedi,
- v besedilu poišče in poimenuje prvine členitve po aktualnosti,
- v besedilu poišče in poimenuje vrsto pomenskega razmerja med povedmi,
- v besedilu poišče in poimenuje načine razvijanja teme oz. slogovne postopke,
- v besedilu poišče nanašalnice in naveznike/napovednike ter poimenuje načine navezovanja.

Tvori enogovorno/dvogovorno besedilo naslednje vrste:

- uradne dopise in javna besedila (npr. zahvalo, opravičilo, vabilo, prošnjo, prijavo, pritožbo),
- publicistična besedila (npr. poročilo/novico, portret/predstavitel osebe, intervju, komentar),
- strokovna besedila (npr. predstavitev kraja/države, postopka, naravnega pojava; zapisnik, oceno).

Pri tem

- izkaže poznavanje značilnosti besedilne vrste, jezikovno (poimenovalno, skladijsko, pravopisno) in slogovno zmožnost ter zmožnost nebesednega sporočanja,
- upošteva faze sporočanja, merila besedilnosti (smiselnost, sovisnost in zaokroženost), načela uspešnega sporočanja ter notranjo in zunanjo členjenost,
- opremi besedilo z naslovjem in ustreznimi nebesednimi dopolnili,
- tvori ustrezno, razumljivo, učinkovito in jezikovno pravilno besedilo.

4.3 Ustni izpit

Kandidat med glasnim branjem predloženega literarnega/polliterarnega besedila ali odlomka in med odgovarjanjem na vprašanja:

- uresničuje načela interpretativnega branja, ki je tekoče, razločno, pravorečno ustrezno in izraža razumevanje ter osebno interpretacijo besedila,
- načela kulturnega govornega nastopanja in pogovarjanja,
- svoj izgovor pojasni (npr. pokrajinske ali individualne posebnosti – vlogo govoril), ovrednoti ter odpravi morebitne napake,
- dokazuje, da je poleg spoznavne razsežnosti usvojil tudi čustveno-vrednostni odnos do jezika, ki mu omogoča okoliščinam ustrezno jezikovno rabo; da je razvil jezikovno samozavest oz. ozaveščeno rabo jezika, kritično sporazumevalno zmožnosti in znanja s področja kulturne in medkulturne zavesti.

Pri vprašanjih ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu ali odlomku in književni ali jezikovni temi po izboru učiteljev v strokovnem aktivu kandidat dokaže zmožnost predstavljanja, razlaganja in vrednotenja/aktualizacije izbrane teme.⁷

1. Ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu ali odlomku s seznama del, ki ga določi DPK SM za slovenščino, kandidat:

- povzame besedilo/predstavi njegovo temo in sporočilo,
- besedilo umesti v sobesedilo, če gre za odlomek,
- ugotavlja, poimenuje, medsebojno povezuje pglavitne slogovne in zgradbene posebnosti, navedene med smernicami za interpretacijo,
- opredeli njegovo zvrstno-vrstno pripadnost, pri čemer predstavi tudi razvoj določene vrste/zvrsti,
- besedilo umesti v prostor in čas, pri čemer predstavi temeljne značilnosti literarnozgodovinskih obdobj/smeri v povezavi z obravnavanim literarnim delom,
- pozna za besedilo relevantne podatke o avtorju in temeljne kulturnozgodovinske okoliščine nastajanja besedila, pri čemer lahko primerja bistvene razvojne značilnosti slovenske književnosti in kulture z razvojnimi značilnostmi drugih književnosti in kultur,
- besedilo vrednoti.

2. Učiteljev nabor tem vsebuje 25 % jezikovnih in 75 % literarnih tem. Teme objavi učitelj na začetku zadnjega šolskega leta in z njimi seznanijo dijake. Teme so po zahtevnosti in obsežnosti med seboj primerljive ter se vsebinsko ne prekrivajo s temami, ki jih je določila DPK SM za slovenščino.

K izpitnim listkom DPK SM za slovenščino učitelj skladno z izpitno tajnostjo priloži svoje izpitne listke.

Jezikovne teme, ki obravnavajo jezik v prostoru in družbi ter skozi čas, učitelj iz učnega načrta (lahko) izbere sam, obvezno pa so v nabor vključene štiri izmed naštetih:

- jezik kot sredstvo sporazumevanja; besedni in nebesedni jezik,
- slovenščina kot materni, uradni in državni jezik v Republiki Sloveniji; slovenščina kot materni jezik v zamejstvu; slovenščina kot uradni jezik v Evropski uniji,
- slovenščina kot materni jezik v izseljenstvu, slovenščina kot drugi in tuji jezik, materni jeziki na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji in pri priseljencih

⁷ Kadar je v okviru ene enote v predmetnem izpitnem katalogu (poglavje 4.4) več izbirnih možnosti, je na izpitnem listku več besedil.

- praindoevropščina, kentumske in satemske indoevropske jezikovne skupine ter indoevropske in neindoevropske jezikovne skupine v Evropi in njihovi pomembnejši jeziki,
- praslovanščina, podskupine slovanskih jezikov (južno-, vzhodno- in zahodnoslovanski jeziki), stara cerkvena slovanščina, položaj slovenščine med slovanskimi jeziki,
- nastanek slovenščine in prvi zapisi v slovenskem jeziku (rokopisi),
- nastanek slovenskega knjižnega jezika in prvih slovenskih knjig v 16. stoletju,
- razvoj slovenskega knjižnega jezika po obdobjih od 17. stoletja do danes (prizadevanja posameznikov; razvoj slovnice, slovarjev in pravopisov): razmerje knjižni jezik : narečja do sredine 18. stoletja, pokrajinske različice knjižnega jezika do sredine 19. stoletja, poenotenje knjižnega jezika sredi 19. stoletja (nove oblike), sodobni knjižni jezik,
- razvoj pisave slovenskega jezika (črkopisa in zapisovanja posameznih glasov),
- jezikovne zvrsti slovenščine in okoliščine njihove rabe: družbene (socialne) zvrsti slovenskega jezika: knjižni jezik, pogovorni jezik, narečja (narečne skupine slovenskega jezika), slengizmi, žargonizmi,
- jezikovni priročniki.

4.4 Temeljni pojmi iz literarne vede in obvezna besedila

Procesnorazvojni cilji književnega pouka (razvijanje zmožnosti branja in interpretiranja književnih besedil; razvijanje splošne sporazumevalne zmožnosti; pridobivanje književnega znanja; širjenje spoznanj o književnosti, kritična aktualizacija ter uvrščanje književnih besedil v širši kulturnorazvojni kontekst) se uresničujejo ob obveznih besedilih in temeljnih pojmi iz literarne vede (veljavni učni načrt⁸).

Temeljni pojmi iz literarne vede

Obvezna besedila

LITERARNE VEDE

Literarnointerpretativne prvine:

- bralec, branje, literarno branje, avtor;
- književnost kot besedna umetnost, prvine literarnosti;
- književnost in druge umetnosti;
- književnosti in kultura, pomen književnosti v sodobnem svetu.

Književne zvrsti (lirika, epika, dramatika; visoka/elitna, množična – žanri; mladinska, za odrasle, časovne zvrsti; nacionalna, prevodna).

Poglavitni pojmi književne zgradbe in sloga.

Besedila iz posameznih literarnih obdobj

ANTIČNA KNJIŽEVNOST

1. Literarnointerpretativne prvine:

- trojanski in tebanski mit, junaštvo, spor med posameznikom in oblastjo, usoda, ljubezen ...;
- junaško-mitološki ep, antična dramatika, antična lirika;
- homerska primera, heksameter, zgradba tragedije, tragično, komično, vloga zboru, katarza.

2. Oznaka obdobja:

- časovna umestitev, obdobja, predstavniki;
- grška in rimska kultura in mitologija, antično gledališče, svet ljudi, bogov in polbogov, usoda.

3. Pomen antične književnosti za razvoj evropskih književnosti in kulture ter njen pomen danes.

Homer: Iliada/Vergil: Eneida

Sofoklej: Kralj Ojdip/Antigona

Aristofan: Aharnjani/Plavt: Dvojčka

Sapfo: Svatovska pesem/
Katul: Blagoslov ljubezni/
Horac: Carpe diem

BIBLIJA IN KNJIŽEVNOSTI STAREGA ORIENTA

1. Literarnointerpretativne prvine:

- zaveza izraelskega ljudstva z Bogom, dogodki iz izraelske zgodovine, Jezusovo delovanje, trpljenje in božanskost, kesanje in odpuščanje, ljubezenski motivi ...;
- prilika – parabola, legenda, psalm, ljubezenska lirika, zgodba;
- paralelizem, primera, oblikovne značilnosti zgodbe.

2. Oznaka obdobja:

- časovna in prostorska umestitev starojudovske in drugih orientalskih književnosti;

Ehnaton: Himna sončnemu božanstvu/Ep o Gilgamešu

Sveto pismo: O izgubljenem sinu/Svatba v galilejski Kani

Sveto pismo: Psalm 130/129 (Iz globočine)/Visoka pesem

Sinuhejeva zgodba/Tisoč in ena noč:
Zgodba o grbcu

⁸ Učni načrt. Slovenščina [Elektronski vir]: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni predmet in matura (560 ur) / avtorji Mojca Poznanovič Jezeršek ... [et al.]. - Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2008. Predmetna komisija vsako leto pripravi seznam izpitnih besedil iz nabora v učnem načrtu. Besedila med poševnicami so izbirna, kandidat izbere eno od ponujenih različic.

- vloga verskih in moralno-filozofskih sistemov v razvoju orientalskih književnosti, krščanstvo, nastanek in zgradba Biblije.
3. Kulturni, moralni in literarni pomen Biblije, biblijski motivi in ideje v delih slovenskih in drugih evropskih književnikov.

KNJIŽEVNOST SREDNJEGA VEKA V EVROPI IN NA SLOVENSKEM

1. Literarnointerpretativne prvine:
- verski in posvetni motivi, krščanske predstave o posmrtnem življenju, greh in pokora, trubadurska/viteška ljubezen ...;
 - versko-alegorični ep, viteški roman, trubadurska in viteška lirika, pridiga/homilija;
 - zgradba Božanske komedije, jezikovne in slogovne značilnosti pridige, slogovne značilnosti trubadurske lirike.
2. Oznaka obdobja:
- časovna in prostorska umestitev, predstavniki;
 - konec antičnih civilizacij, fevdalizem, razvoj krščanstva, cerkvena in posvetna umetnost, latinščina in novi evropski jeziki.
3. Kulturni, literarni in jezikovni pomen Brižinskih spomenikov, vpliv srednjeveške književnosti na evropsko književnost, aktualnost srednjeveških motivov in tem.

Dante: Božanska komedija

Rudel: Pesem o daljni ljubezni/
Villon: Balada o obešencih/Roman o Tristanu in Izoldi/Burka o jezičnem dohtarju

Brižinski spomeniki

RENESANSA

1. Literarnointerpretativne prvine:
- renesančne ideje in humanizem (občudovanje narave in harmonije stvarstva ter človekove telesne in duševne lepote, uživanje v čutnosti, poudarjanje svobodnega razuma in posameznika, občudovanje moči in oblasti);
 - sonet (petrarkizem), novela, roman – parodija na viteške romane), elizabetinsko gledališče;
 - renesančna tragedija, komedija;
 - zgradba novele in zbirke;
 - primerjava oseb: don Kihot, Sančo Pansa – idealizem, realizem v odnosu do sveta, tragikomičnost;
 - drama kot besedna in kot gledališka stvaritev.
2. Oznaka obdobja:
- družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske razmere v Italiji v 14. in v Evropi v 15. in 16. stoletju;
 - renesansa in humanizem, vzpon meščanstva, odkritja, ustvarjalnost na drugih umetniških področjih;
 - značilnosti renesančne književnosti;
 - spojitev srednjeveških in antičnih tradicij v novodobne;
 - glavni predstavniki in njihovo delo.
3. Pomen renesanse in humanizma ter njun vpliv na razvoj nacionalnih književnosti v Evropi in njun pomen danes.

Petrarca: O, blažen bodi čas .../

Michelangelo Buonarroti: O noč, o mračni čas

Boccaccio: Novela o sokolu/Andreuccio iz Perugia/O bistroumni Filipi

Cervantes: Don Kihot

Shakespeare: Hamlet/Romeo in Julija

SLOVENSKA REFORMACIJA, PROTIREFORMACIJA IN BAROK

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - protestantske ideje, kratke zgodbe (eksempli) za ponazoritev versko-moralnih nauk;
 - zvrsti cerkvene književnosti, polliterarna besedila, pridiga, nabožna verzifikacija;
 - značilnosti Trubarjevega jezika in sloga;
 - retorične prvine;
 - alegorično moraliziranje, baročni slog.
2. Oznaka obdobja:
 - družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske razmere na Slovenskem v 16., 17. in 18. stoletju (turški vpadi, kmečki upori, širjenje reformacije, zmaga protireformacije);
 - ustvarjalnost na drugih umetniških področjih;
 - značilnosti reformacije (protestantizma), protireformacije, baroka;
 - Dalmatin in drugi protestantski pisci;
 - katoliški pisci.
3. Pomen protestantizma za razvoj slovenske književnosti in knjižnega jezika, kulturni in nacionalni pomen; pomen baročnih pridig za razvoj slovenskega pripovedništva.

Trubar: En regišter ... (Proti zidavi romarskih cerkva)

Trubar: Te cerkve božje zuper nje sovražnike tožba inu molitev/
Krelj: Prošna za mir

Dalmatin: Predgovor k Bibliji/
Bohorič: Predgovor v Arcticae horulae

Svetokriški: Na noviga lejta dan

EVROPSKI KLASICIZEM IN RAZSVETLJENSTVO

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - racionalizem, empirizem, zavračanje nazadnjaštva, razumnost, nasprotovanje zaostalosti, fanatizmu, predsodkom, nasilju;
 - liki v klasicistični komediji, medčloveški odnosi, ljudomrzništvo ...;
 - vrste komičnosti;
 - komedija nravi, roman.
2. Oznaka obdobja:
 - družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske razmere v Evropi v 17. in 18. stoletju, utemeljitev absolutizma, utrjevanje plemstva, osamosvajanje meščanstva, francoska revolucija;
 - časovna umestitev klasicizma in razsvetljenstva ter predromantike;
 - predstavniki klasicizma in razsvetljenstva ter njihovo delo.
3. Pomen klasicizma in razsvetljenstva ter vpliv slednjega na slovensko književnost in na razvoj nacionalnih književnosti v Evropi ter njegov pomen danes.

La Fayette: Kneginja Klevska/
Racine: Fedra

Swift: Gulliverjeva potovanja/
Voltaire: Kandid ali optimizem

Molière: Tartuffe/Ljudomrznik

SLOVENSKO LJUDSKO SLOVSTVO

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - minljivost življenja, hrepenenje, maščevanje, zločin in kazen, sovražstvo, ljubezen;
 - pesništvo: lirske pesmi, balade, romance;
 - pripovedništvo (bajka, pravljica, pripovedka, legenda ...);
 - značilnosti ljudskega sloga (ljudska števila, okrasni pridevniki, primere, ponavljanja, pomanjševalnice, dialektizmi, prispodobe ...).

Trgaj mi rožice/Dekle na sred morja

Lepa Vida/Rošlin in Verjanko

Kurent/Sveti Lukež

2. Opredeleitev pojma:
 - ljudsko slovstvo in slovstvena tradicija;
 - ponarodela pesem;
 - različice;
 - od starodavnih mitov, poganstva, srednjega veka do danes;
 - zapisovalci ljudskega slovstva nekoč in danes.
3. Pomen in vpliv ljudskih motivov in likov na slovensko umetnost in književnost.

RAZSVETLJENSTVO V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - razsvetljenske ideje: poučnost, optimizem, utilitarizem;
 - alpska poskočnica, sinekdoha;
 - komedija, vrste komike, satirične prvine;
 - predelava Beaumarchaisove komedije Figarova svatba.
2. Oznaka obdobja:
 - narodne, družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske razmere na Slovenskem v 18. in na začetku 19. stoletja (vladavina cesarice Marije Terezije in Jožefa II., družbene reforme; Ilirske province, vrnitev avstrijske oblasti);
 - delovanje preroditeljev;
 - predstavniki in njihovo delo.
3. Pomen razsvetljenstva za slovensko nacionalno identiteto, začetki.

Vodnik: Zadovoljni Kranjec/Ilirija oživiljena

Linhart: Ta veseli dan ali Matiček se ženi

KNJIŽEVNOST EVROPSKE PREDROMANTIKE IN ROMANTIKE

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - razdvojenost subjekta med idealom in stvarnostjo, poudarjanje čustev, domišljije, zatekanje v preteklost, izjemni literarni junaki ipd.;
 - predromantično sentimentalno pripovedništvo, romantična lirsko-epska pesnitev, romantična lirika, zgodovinski roman, kratka pripoved s poudarjenimi čustvenimi in fantastičnimi sestavinami.
2. Oznaka obdobja:
 - družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske okoliščine: propadanje idej francoske revolucije, Evropa po Napoleonu, občutje ujetosti posameznika v »nelepo resničnost«, vpliv predromantike;
 - časovna umestitev evropske in slovenske romantike, predstavniki.
3. Pomen romantične književnosti danes (aktualizacije, medijske predstavitve, aktualnost romantičnega čutenja).

Rousseau: Julija ali Nova Heloiza/
Goethe: Trpljenje mladega Wertherja

Byron: Romanje grofiča Harolda/
Puškin: Jevgenij Onjegin

Goethe: Faust

Puškin: Pesnik/
Lermontov: Jadro/
Leopardi: Sam sebi/
Heine: Lorelei

Lermontov: Junak našega časa/
Poe: Maska rdeče smrti

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - Prešeren, osebnost in delo;
 - zgodnje Prešernovo ustvarjalno obdobje – oblikovno-tematske značilnosti, romanca;
 - zrelo obdobje Prešernovega pesniškega razvoja – ljubezenska, nacionalna, pesniška, bivanjska

Prešeren: Hčere svet
Prešeren: Slovo od mladosti
Prešeren: Sonetje nesreče (1., 5., 6.)
Prešeren: Sonetni venec (1., 7., 8., 15.)
Prešeren: Krst pri Savici
Prešeren: Pevcu

tematika, pesniške oblike – sonet, stanca, romantična pesnitev idr.; – pozno obdobje Prešernovega pesniškega ustvarjanja – oblikovno-tematske spremembe, balada.	Prešeren: Nezakonska mati Prešeren: Zdravljica Prešeren: Neiztrohnjeno srce
2. Značilnosti obdobja: splošni in kulturnozgodovinski okvir, predstavniki kulturnega življenja, njihov pomen za literarni, jezikovni, kulturni in nacionalni razvoj.	Cigler: Sreča v nesreči/ Turnograjska: Nedorodnost in sila/ Slomšek: Blaže in Nežica v nedeljski šoli
3. Pomen Prešerna in sodobnikov skozi čas.	

KNJIŽEVNOST EVROPSKEGA REALIZMA IN NATURALIZMA

1. Literarnointerpretativne prvine: – doživljanje stvarnosti kot sile, ki v temeljih določa človeško življenje, kritičen, resen odnos do nje; – nov tip literarnega junaka iz meščanskega, delavskega, kmečkega sveta; – motivi in teme iz vsakdanjega življenja, sočasne družbe in njenih problemov; – v naturalizmu razširitev snovi, motivov in tem; – pomen pripovedništva, razmah romana in uveljavitev novih tipov romana (družbeni, socialni, vojni), cikli romanov, roman epopeja; – nove poteze v novelistiki; – nove dramske vrste v prozi (družbenokritična drama, tezna drama, psihološka drama); – literarne osebe, dogajalni prostor in čas, slog ter zgradba; – novosti v pripovedni tehniki: od vsevednega k personalnemu pripovedovalcu.	Stendhal: Rdeče in črno/ Balzac: Oče Goriot/ Flaubert: Gospa Bovary
Gogolj: Mrtve duše/ Tolstoj: Vojna in mir/ Dostojevski: Zločin in kazen
Zola: Beznica/Germinal
Gogolj: Plašč/ Maupassant: Nakit
Gogolj: Revizor/ Ibsen: Strahovi/ Strindberg: Gospodična Julija
2. Oznaka obdobja: – razvoj meščanske, kapitalistične družbe, propadanje plemstva, francoska julijska revolucija 1830, revolucionarni val 1848; – nove filozofske ideje; – silovit razvoj naravoslovnih ved; – časovna umestitev evropskega realizma in naturalizma, predstavniki, različni tipi realizma, primerjava značilnosti francoskega in ruskega realizma.	
3. Pomen obdobja, njegov vpliv na slovensko književnost in sodobne književne smeri 20. stoletja.	

MED ROMANTIKO IN REALIZMOM NA SLOVENSKEM

1. Literarnointerpretativne prvine: – kmečko življenje, življenje podeželskih izobražencev in malomeščanov, vaški posebeži, zgodovinska preteklost (pripovedništvo); – narava, refleksija, ljubezen, domovina (poezija); – nastanek in razmah pripovedne proze (povest, roman, novela, značajevka/obraz); – v poeziji ob lirskih (sonet, obraz, svobodne pesniške oblike) tudi epsko-lirske pesniške oblike (balada in romanca); – literarne osebe, dogajalni prostor in čas, slog in zgradba pripovednih besedil; – pripovedna tehnika in pripovedovalec; – oblika in slog pesniških besedil.	Jenko: Obrazi (V., VII., X.)
<ul style="list-style-type: none"> Gregorčič: Človeka nikar!/Ujetega ptiča tožba/Njega ni
<ul style="list-style-type: none"> Aškerc: Mejnik/Zimska romanca/Iškarjot
<ul style="list-style-type: none"> Jurčič: Deseti brat/ Levstik: Pismo Jurčiču o Desetem bratu
<ul style="list-style-type: none"> Kersnik: Jara gospoda/Agitator
<ul style="list-style-type: none"> Jenko: Tilka/ Jurčič: Telečja pečenka |
|---|--|

2. Oznaka obdobja:
 - vpliv zgodovinskih in političnih dogodkov (marčna revolucija 1848, Bachov absolutizem), program Zedinjene Slovenije, mladoslovenci in staroslovenci, tabori, čitalnice;
 - literarni programi (Levstik, Celestin) in prepletanje umetnostnih smeri, romantične in realistične prvine;
 - časovna umestitev obdobja in predstavniki.
3. Pomen obdobja za slovenski književni razvoj, predvsem pripovedništvo 20. stoletja.

Tavčar: Cvetje v jeseni/Visoška kronika

KNJIŽEVNOST EVROPSKE MODERNE

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - subjektivno doživljanje sveta in poudarjanje estetskega doživetja, beg v domišljijo in preteklost, trenutni čutni vtisi, predstave in razpoloženja, razkroj sveta, dekadencična omama;
 - lirika, pripovedništvo, dramatika;
 - pesem v prozi, črtice, pravljice, novele, dekadencična igra ...;
 - motivi, ideje in slog pesemskih besedil;
 - poetična dekadencična drama, svetopisemski motivi, slog;
 - impresionistični slog v dramatici.
2. Oznaka obdobja:
 - vzpon meščanstva in ustanovitev novih nacionalnih držav v 2. polovici 19. stoletja, razmah kolonialnega imperializma, silovit razvoj znanosti, industrije in tehnike, velike migracije, gospodarske krize in ostre socialne napetosti;
 - v umetnosti odpor zoper realizem in naturalizem s pojavom nove romantike, dekadence in simbolizma;
 - esteticizem in larpurlartizem;
 - časovna umestitev obdobja, predstavniki.
3. Pomen obdobja za književnost in umetnost na Slovenskem.

Baudelaire: Pesem o albatrosu/
Sorodnosti/Tujec/Omamljajte se!

Verlaine: Jesenska pesem/
Rimbaud: Pijani čoln/
Mallarmé: Nam bo nedolžni, živi in
prekrasni dan

Wilde: Saloma/Čehov: Češnjev vrt

KNJIŽEVNOST SLOVENSKE MODERNE

1. Literarnointerpretativne prvine:
 - romantične ideje, motivi in teme, obogateni s prvinami dekadence in simbolizma;
 - družbenokritične in satirične teme v pripovedništvu in dramatici;
 - razcvet lirike (sonet, svobodne pesniške oblike, gazela, podoknica, kmečka pesem), pripovedništva (črtica, povest, novela, roman) in dramatike (komedija, farsa, tragedija, poetična drama, ljudska igra) ter polliterarnih oblik;
 - verzni prestop, zvočni učinki, personifikacija, prispodobne, simboli, ritem, verz;
 - zgradba pripovednih besedil;
 - dramska zgradba, satira.

Kette: Na trgu/Na molu San Carlo/Pijanec

Murn: Ko dobrave se mrače/Pesem o
ajdi/Sneg/Nebo, nebo/Vlahi

Župančič: Ti skrivnostni moj cvet/Manom
Josipa Murna Aleksandrova (I, III)/Duma/
Slap/Vihar (V zarje Vidove)

Cankar: Na klancu/Hiša Marije
Pomočnice/Martin Kačur

Cankar: Skodelica kave/Sova/Gospod
stotnik/Kostanj posebne sorte

Cankar: Za narodov blagor/Kralj na
Betajnovi/Pohujšanje v dolini
šentflorjanski/Hlapci

2. Oznaka obdobja:
- družbenopolitične razmere na Slovenskem ob koncu 19. stoletja (avstrijska raznarodovalna politika);
 - gospodarski pritiski, množično izseljevanje);
 - balkanske vojne, prva svetovna vojna, majniška deklaracija, ustanovitev kraljevine SHS;
 - smeri in tokovi slovenske moderne;
 - sodobniki slovenske moderne;
 - časovna umestitev obdobja, predstavniki.
3. Pomen slovenske moderne za evropeizacijo slovenske književnosti; aktualnost sporočila slovenske nove romantike za sodobnega človeka.

Gradnik: Pisma (1., 5., 7.)

Izidor Cankar: S poti/
Kraigher: Kontrolor Škrobar/
Kveder: Misterij žene

SVETOVNA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine:
- ljubezen in smrt, slutenje onstranskosti, zavest in nezavedno, notranje življenje in doživljanje, avtobiografskost, občutja usodnosti in grotesknosti bivanja;
 - lirika, epika, dramatika;
 - španska romanca, moderna lirika, moderna novela, moderni roman, moderna drama, »ženska pisava«;
 - nadrealistični motivi, simbolika barv;
 - pripovedna tehnika modernega romana, nehotni spomin, tok zavesti, notranji monolog, doživljeni/polpremi govor;
 - groteska v pripovedništvu.
2. Oznaka obdobja:
- družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske okoliščine: prelom stoletja z občutji usodnosti in konca nekega obdobja, oktobrska revolucija, prva svetovna vojna, španska državljanska vojna, Einsteinovi teoriji relativnosti, Husserlova fenomenologija in Freudova psihoanaliza – zbujanje nezaupanja v gotovost in obvladljivost stvarnega materialnega sveta, raziskovanje nadčutnega sveta in notranjega sveta zavesti in nezavednega;
 - smeri (dadaizem, futurizem, simbolizem, nadrealizem, ekspresionizem, socialistični realizem, modernizem) in njihova časovna umestitev;
 - predstavniki in dela.
3. Pomen obdobja za razvoj slovenske in svetovne književnosti in umetnosti po 2. svetovni vojni.

Rilke: Panter/
Apollinaire: Cona/
García Lorca: Vitezova pesem/
Eliot: Pusta dežela/
Pasternak: Hamlet/
Pound: Canto/
Tagore: Pesem zahvale/
Cvetajeva: Življenju

Proust: Combray/
Joyce: Ulikses/
Woolf: Gospa Dalloway

Kafka: Preobrazba/Mann: Smrt v Benetkah

Bulgakov: Mojster in Margareta

Pirandello: Henrik IV./
Brecht: Mati Korajža

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine:
- ekspresionistična usmerjenost v notranji svet, stiska, razklanost, katastrofična prihodnost evropske civilizacije;
 - izražanje etičnih doživljajev (novi človek);
 - ekspresionistična estetika (učinki grdega, prenapetega, neskladnega; pomen grotesknosti);
 - lirski poezija;

Kosovel: Balada/Slutnja

Kosovel: Ekstaza smrti/Nokturno

Kosovel: Pesem št. X/Kons. 5

Pregelj: Matkova Tina

- usmeritev k najmodernejšim slogovnim vzorom (konstruktivizem);
 - socialni realizem kot novi tip angažiranega realizma;
 - razmerje do socialističnega realizma;
 - povezanost s slovenskim nacionalnim vprašanjem;
 - regionalna obarvanost; razmah pripovedništva;
 - snovna, motivna in tematska navezanost na kmečki svet;
 - obsežnost in raznovrstnost pesništva med 2. svetovno vojno.
2. Oznaka obdobja:
- čas družbenih sprememb kot posledica prve svetovne vojne, oktobrske revolucije, razpada Avstro-Ogrske in nastanka novih držav;
 - izguba etničnega ozemlja, gospodarska kriza in izseljevanje;
 - nazorsko ločevanje;
 - novi literarni tokovi: ekspresionizem in avantgardna gibanja ter družbenokritični socialni realizem;
 - uporniško medvojno pesništvo;
 - časovna umestitev obdobja in predstavniki.
3. Pomen obdobja za slovenski književni in družbeno-kulturni razvoj; aktualizacije.

Grum: Dogodek v mestu Gogi

Prežihov Voranc: Boj na požiralniku/Samorastniki

Kosmač: Sreča/

Kranjec: Povest o dobrih ljudeh/Režonja na svojem

Bartol: Alamut/Al Araf

Vodnik: Pomladna pesem/Večerni oblaki/

Vodušek: Oljčni vrt/Bleščeča tihota visokega dne

Bor: Srečanje/

Kajuh: Bosa pojdiva

Balantič: Zasuta usta/Nečisti čas/

Hribovšek: Jabolko na mizi/Osamelost

SVETOVNA KNJIŽEVNOST V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine:
- odtujenost od sveta;
 - svoboda kot breme;
 - absurdnost bivanja;
 - breztalnost;
 - popredmetenost sveta;
 - subjektivizem;
 - relativizem;
 - spoznavna, bivanjska, vrednostna in metafizična negotovost;
 - čudežno, magično in realnost;
 - želja po vrnitvi pristne izkušnje;
 - kulturna drugost in drugačnost;
 - kolonialno nasilje in odpor;
 - drama absurda, eksistencialistična drama, roman (eksistencializma, magičnega realizma, postmodernistični, postkolonialni), novi roman, novi novi roman, žanrski roman, kratka zgodba (postmodernistična, minimalistična), lirika;
 - eksistencialistične ideje in filozofija absurda v pripovedništvu in dramatiki;
 - dramska in pripovedna tehnika;
 - groteskne in satirične prvine v dramatiki, magični realizem v pripovedništvu;
 - medbesedilnost, metafikcija.
2. Oznaka obdobja:
- družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske okoliščine: druga svetovna vojna, problem holokavsta, Evropa in svet po drugi svetovni vojni, leto 1968, osamosvajanje kolonialnih držav okrog leta 1960, postindustrijska družba, informatizacija in virtualizacija, postkolonializem, globalizacija;

Szyborska: Radost pisanja/

Plath: Črni vran v deževnem vremenu/

Paz: Pred začetkom/

Neruda: Nastanejo ljudje/

Senghor: Črna žena/

Prévert: Barbara

Hemingway: Komu zvonil/

Faulkner: Svetloba v avgustu

Borges: Aleph/

García Márquez: Sto let samote/

Morrison: Ljubljena

Camus: Tujec/

Fowles: Ženska francoskega poročnika/

Süskind: Parfum/

Calvino: Če neke zimske noči popotnik/

Mahfouz: Pot med palačama

Sartre: Zaprta vrata/

Ionesco: Plešasta pevka/

Beckett: Čakajoč Godota/

Williams: Tramvaj Poželenje/

Barnes: Prerekanja

- smeri (eksistencializem, gledališče absurda, novi roman, magični realizem, postmodernizem, minimalizem, postkolonialna književnost) in njihova časovna umestitev;
 - predstavniki in dela.
3. Pomen obdobja in aktualizacije.

SLOVENSKO PESNIŠTVO V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine: – motivi in teme ljubezni, vsakdanjega življenja, melanholije, dvoma, resignacije, zvestoba humanističnim vrednotam, ironično in satirično razreševanje bivanjskih dilem; – tesnoba, groza, nemoč, tematika smrti, smisla in absurdnosti življenja, ironičnost, grotesknost, fantastične prvine, pomen pesništva; – motivi osebnega življenja in etičnega opredeljevanja; – brezosebni lirski subjekt, pesmi podobe, moderna lirski balada, svobodna skladnja, svobodni verz, konkretna poezija, pesem v prozi, pomen soneta. 2. Oznaka obdobja: – obnova porušene domovine, politične, socialne in kulturne razmere v socializmu, po letu 1990 nacionalna osamosvojitve in sprememba družbenoekonomskega sistema; – pomen književnih glasil (Beseda, Revija 57, Perspektive, Sodobnost, Nova revija, Literatura); – smeri in tokovi: intimizem, ekspresionizem in simbolizem, modernizem, eksistencializem, poezija absurda, literarnoumetniške avantgarde in ultramodernizem, postmodernizem, novi intimizem; – časovna umestitev obdobja in predstavniki. 3. Pomen obdobja za slovenski književni razvoj. Vpetost v sodobno književno in kulturno dogajanje; razmerje med tradicijo, modernizmom in postmodernizmom; nagrade; medijska in družbena angažiranost avtorjev ...	<p>Kocbek: Deček na drevesu/Kdo sem/
Udovič: Fantazija v mestu na vodi</p> <p>Menart: Croquis/Celuloidni pajac</p> <p>Krakar: Med iskalci biserov I, IV, VII/
Pavček: Še enkrat glagoli/
Zlobec: Pobeglo otroštvo</p> <p>Kovič: Južni otok/Psalm</p> <p>Zajc: Veliki črni bik/Črni deček</p> <p>Strniša: Večerna pravljica/Vrba/
Makarovič: Poroka/Odštevanke/
Kravos: Zamejska žalostna</p> <p>Šalamun: Stvari/Mrk/Gobice</p> <p>Jesih: Grizljaj sem svinčnik/Nekega dne ob uri, ko mrači se/
Novak: Zima</p> <p>Zupan: Psalm – magnolije v aprilskem snegu/Zapuščanje hiše, v kateri sva se ljubila/
Vidmar: Ne bojim se/
Šteger: Povabilo na čaj/
Haderlap: Dekla</p> |
|--|--|

SLOVENSKO PRIPOVEDNIŠTVO V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine: – druga svetovna vojna, socialna in moralna kritika, življenjska resignacija in pesimizem, bivanjska in etična problematika, avtobiografskost, notranje doživljanje, folklorno izročilo, zgodovina in usoda, erotika, virtualnost resničnosti, iskanje minimalne pristnosti; – novela, (tradicionalna, postmodernistična, minimalistična) kratka zgodba, roman (družbeni, vojni, zgodovinski, eksistencialistični, modernistični, postmodernistični, potopisni, erotični, avtobiografski, antiutopični, kriminalni, znanstvenofantastični, novi roman); – modernistični pripovedni postopki, verzem, pripovedovalec, slog.	<p>Kocbek: Črna orhideja/Blažena krivda/
Zupan: Menuet za kitaro/
Zidar: Sveti Pavel</p> <p>Kovačič: Resničnost/Prišleki</p> <p>Lipuš: Zmote dijaka Tjaža/
Hieng: Čudežni Feliks/
Rebula: Senčni ples/
Šeligo: Triptih Agathe Schwarzkobler</p> <p>Jančar: Severni sij/Posmehljivo poželenje/Katarina, pav in jezuit/Smrt pri Mariji Snežni/
Bojetu: Filio ni doma/
Lainšček: Namesto koga roža cveti/Ki jo je megla prinesla/</p> |
|---|--|

2. Oznaka obdobja:
- družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinske okoliščine: v povojnem obdobju uradno spodbujanje socialističnega realizma in preganjanje »zahodnih, meščanskih« vplivov, nato postopno prodiranje modernih literarnih smeri;
 - občutja bivanjske negotovosti, spoznavne relativnosti, ideološke konstruiranosti zgodovine;
 - od osemdesetih let naprej (nacionalna osamosvojitve in sprememba družbeno-ekonomskega sistema) pod vplivom postmoderne občutja virtualnosti sveta ter vdora postmoderne družbe in kulture izrazit porast kratke zgodbe in popularnih žanrov;
 - smeri (socialni in socialistični realizem, psihološki realizem, eksistencializem, novi roman, modernizem, ludizem, slovenski magični realizem, postmodernizem, minimalizem, »ženstvena pisava«) in njihova časovna umestitev;
 - predstavniki in dela.
3. Pomen obdobja za slovenski književni razvoj. Vpetost sodobnega pripovedništva in avtorjev v književno in kulturno dogajanje. Razmerje med sodobnim in tradicionalnim pripovedništvom in postmodernizmom; nagrade; angažiranost avtorjev ...

Blatnik: Plamenice in solze/Zakon želje

SLOVENSKA DRAMATIKA V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA

1. Literarnointerpretativne prvine:
- tradicionalni motiv v sodobni dramatiki, poetična drama, eksistencialistične prvine;
 - modernistična komedija;
 - moderna groteskna drama;
 - sodobna socialnokritična drama;
 - jezikovna razgibanost;
 - pogovorne prvine;
 - pokrajinska obarvanost.
2. Oznaka smeri: tematska, dramaturška iskanja in smeri v povojni dramatiki.
3. Gledališke ustanove, radijske in televizijske igre ter spremljevalno dogajanje (natečaji, nagrade, medijske predstavitve, režiserski projekti).

Smole: Antigona/
Kozak: Afera

Zajc: Voranc/
Strniša: Samorog/Žabe

Jančar: Veliki briljantni valček/
Zupančič: Vladimir/Razred

Jesih: Grenki sadeži pravice/
Jovanović: Norci

4.5 Temeljni jezikoslovni pojmi

Metajezikovna zmožnost v povezavi s procesnorazvojnimi cilji jezikovnega pouka (razvijanje sporazumevalne zmožnosti ob razčlembi izhodiščnega besedila in tvorjenju ciljnega besedila) vključujejo tudi temeljne jezikoslovne vsebine in pojme, ki jih kandidati usvajajo (veljavni učni načrt⁹).

Temeljni jezikoslovni pojmi¹⁰

SLOVENSKI JEZIK V PROSTORU IN DRUŽBI

1. slovenski jezikovni prostor (Slovenija ter slovensko zamejstvo v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem)
sosedski jeziki slovenskega jezika (furlanski, hrvaški, nemški, madžarski, italijanski)
slovenski jezik v izseljenstvu
narodnostno mešana območja v Sloveniji: madžarščina v delu Prekmurja, italijanščina v delu slovenske Istre; romska skupnost v Sloveniji
priseljenci
2. jezik kot sredstvo sporazumevanja; besedni in nebesedni jezik
prvi/materni, nematerni jezik
drugi jezik (jezik okolja), tuji jezik
3. slovenščina kot materni, uradni in državni jezik v Republiki Sloveniji; slovenščina kot materni jezik v zamejstvu; slovenščina kot uradni jezik v Evropski uniji
4. jezikovne zvrsti slovenščine in okoliščine njihove rabe: družbene (socialne) zvrsti slovenskega jezika: knjižni jezik, pogovorni jezik, narečja (narečne skupine slovenskega jezika), slengizmi, žargonizmi*

SLOVENSKI JEZIK SKOZI ČAS

1. praindoevropsčina
kentumske in satemske skupine indoevropskih jezikov
indoevropske in neindoevropske jezikovne skupine v Evropi ter njihovi pomembnejši jeziki
2. praslovanščina
podskupine slovanskih jezikov (južno-, vzhodno- in zahodnoslovanski jeziki)
stara cerkvena slovanščina
položaj slovenščine med slovanskimi jeziki
3. praslovanščina v Vzhodnih Alpah in zahodni Panonski nižini
alpska slovanščina
zgodnja slovenščina
prvi zapisi v slovenskem jeziku (rokopisi)
4. razvoj slovenskega knjižnega jezika po obdobjih (prizadevanja posameznikov; razvoj slovnice, slovarjev in pravopisov)
 - nastanek knjižnega jezika v 16. stoletju
 - razmerje knjižni jezik : narečja do sredine 18. stoletja
 - pokrajinske različice knjižnega jezika do sredine 19. stoletja
 - poenotenje knjižnega jezika sredi 19. stoletja (nove oblike)
 - sodobni knjižni jezik
5. razvoj pisave slovenskega jezika (črkopisa in zapisovanja posameznih glasov)

GLASOSLOVJE

1. govorila
2. glasnik (fonem), glas, črka
3. samoglasniki (vokali)
 - i, e (ozki e), ε (široki e), ə (zapis polglasnika, mesto polglasnika, neobstojni polglasnik), a, o (široki o), o (ozki o), u
 - spremembe samoglasnikov: prevoj, preglas
 - zlog

⁹ Učni načrt. Slovenščina [Elektronski vir]: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni predmet in matura (560 ur) / avtorji Mojca Poznanovič Jezeršek ... [et al.]. - Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2008.

¹⁰ Nabor temeljnih jezikoslovnih vsebin in pojmov je specifikacija vsebin znotraj procesnorazvojnih in vsebinskih sklopov v veljavnem učnem načrtu. Pri vsebinah v vrsticah, označenih z *, se upoštevajo različni teoretični pristopi v potrjenih učnih gradivih, skladnih z učnim načrtom.

4. besedni naglas (akcent)
 - naglasno mesto (naglašeni in nenaglašeni samoglasnik), samoglasniška kolikost (dolgi in kratki samoglasnik)
 - jakostni (dinamični) in melodični (tonemski) naglas
 - naglasni tip (nepremični, premični, končniški, mešani)
 - breznaglasnice (naslonke, klitike), enonaglasnice, večnaglasnice
 - naglasna znamenja: ostrivec, krativec, strešica
5. soglasniki (konzonanti)
 - zvočniki, nezvočniki (zveneči, nezveneči)
 - zaporniki, priporniki, zlitniki
 - različice glasnikov (variante fonemov): v, l, n
 - spremembe soglasnikov (praktično: mehčanje [palatalizacija], jotacija)
 - zapis in izgovor soglasnikov (prilikovanje [asimilacija] po zvonečnosti)

BESEDOSLOVJE

1. beseda (polnopomenska, nepolnopomenska)
 - koren, besedna družina
 - pomensko/tematsko polje
2. enopomenka, večpomenka
 - sopomenka (sinonim), protipomenka (antonim); nadpomenka (hipernim), podpomenka (hiponim)
 - enakozvočnica/enakoizraznica (homonim), blizuzvočnica (paronim)
3. prosta besedna zveza, stalna besedna zveza, frazem, pregovor
4. slogovna vrednost besedja: nezaznamovano, zaznamovano
5. besedje glede na izvor: domače, prevzeto; sposojenke, tujke, citatne besede*
 - etimologija: izvor besedja (prvotna oblika, prvotni pomen)
6. izgovor in zapis prevzetega besedja
7. jezikovni priročniki: slovnica, slovar (splošni, frazeološki, terminološki, zgodovinski, narečni), jezikovni atlas; zgradba slovarskega sestavka, slovarska oznaka (kvalifikator)

BESEDOTVORJE

1. netvorjenke, tvorjenke
 - besedotvorna podstava, besedotvorno obrazilo (predpona, medpona, pripona), govorna podstava sklopov
2. spremembe glasov v besedotvorju (v obsegu kot v razdelku Glasoslovje)
3. vrste tvorjenk
 - izpeljanke, izpeljanke iz predložne zveze
 - sestavljenke
 - zloženke (medpanske, medpansko-priponske; podredne, priredne)
 - sklopi
4. besedotvorni pomen: dejanje, vršilec dejanja, lastnost, nosilec lastnosti, manjšalnica ipd.
5. skladijska podstava tvorjenk
6. naglas tvorjenk
7. pisanje tvorjenk

OBLIKOSLOVJE

1. besedne vrste
 - pregibne, nepregibne
 - polnopomenske, nepolnopomenske
 - besedne vrste glede na obliko in pomen: samostalnik, pridevnik, števnik, zaimek, glagol, prislov, členek, predlog, veznik, medmet*
 - besedne vrste glede na stavčnočlensko vlogo: samostalniška beseda, pridevniška beseda, glagol, prislov, členek, predlog, veznik, medmet, povedkovnik
 - prehodi med besednimi vrstami: posamostaljenje (substantivizacija)
2. osnova, končnica
 - sklanjatev (deklinacija), spregatev (konjugacija)
 - oblikoslovne kategorije
 - spol; sklon, število
 - vid; oseba, število, čas, naklon, način
 - neživost, živost

- nedoločnost, določnost
- spremembe glasov pri sklanjanju in spreganju (prim. spremembe samoglasnikov in soglasnikov v razdelku Glasoslovje)
- 3. samostalnik (substantiv)
 - moška, 1. in 2. ženska, srednja sklanjatev; nesklonljivi samostalniki*
 - edninski samostalniki (singularia tantum), množinski samostalniki (pluralia tantum)
- 4. pridevnik (adjektiv)
 - lastnostni, vrstni, svojilni pridevnik
 - nedoločna, določna oblika pridevnika
 - pridevniška sklanjatev, nesklonljivi pridevniki
 - stopnjevanje (komparacija): osnovnik (pozitiv), primernik (komparativ), presežnik (superlativ); opisno stopnjevanje, stopnjevanje z obrazili
- 5. števnik (numeral)
 - glavni, vrstilni, ločilni, množilni, nedoločni*
 - števnik v vlogi pridevnika, števnik v vlogi samostalnika
 - zapisovanje števnikov
- 6. zaimek (pronomen)
 - samostalniški (osebni, povratni osebni, vprašalni, oziralni, nedoločni)*
 - pridevniški (svojilni, povratni svojilni, kazalni, vprašalni, oziralni, nedoločni)*
 - oblike osebnega zaimka: naslonska (kratka), naglasna (dolga), navezna (povezava predloga in zaimka v eno besedo)
 - sklanjanje zaimkov
- 7. glagol (verbum)
 - polnopomenski glagoli, naklonski/modalni in obdobjski/fazni glagoli, glagoli z oslavljenim pomenom, pomožni glagol*
 - vezava glagola; neprehodni, prehodni glagol
 - nedoločnik (infinitiv), namenilnik (supin), deležnik (particip) [kot pridevnik ali del glagolske oblike], deležje (transgresiv) [kot prislov], glagolnik (gerundij) [kot samostalnik]
- 8. prislov (adverb)
 - krajevni, časovni, načinovni prislov (vzročni, namerni, količinski)
 - stopnjevanje (komparacija): osnovnik (pozitiv), primernik (komparativ), presežnik (superlativ); opisno stopnjevanje, stopnjevanje z obrazili
- 9. predlog (prepozicija)
 - vezava predloga
- 10. veznik (konjunkcija)*
 - priredni, podredni
 - vezniki, oziralni in vprašalni zaimki, prislovi in členki kot povezovalci nadrednega in podrednega stavka*
- 11. členek (partikula)
- 12. medmet (interjekcija)

SKLADNJA

1. besedna zveza
 - podredna, priredna
 - samostalniška, pridevniška, prislovna, glagolska
 - ujemanje (kongruenca), vezava (rekcija), primik
2. stavčni členi: goli, zloženi (podredno zloženi, priredno zloženi)
 - osebek (subjekt)
 - povedek (predikat)
 - predmet (objekt)
 - prislovno določilo (adverbial): kraja, časa, načina, vzroka, namena, pogoja, dopustitve deli stavčnih členov
 - prilastek (atribut)*
 - povedkovo določilo, povedkov prilastek
3. stavek (priredni, glavni/nadredni, odvisni/podredni)
 - polstavek
 - pastavek
 - pristavek
 - poved

4. stavki po vsebini (skladenjski naklon)
 - pripovedni stavki
 - vprašalni stavki: odločevalna vprašanja (vprašanja DA/NE), dopolnjevalna vprašanja (vprašanja K/Č/Z);* vprašalnica
 - velelni stavki
 - želelni stavki
5. trdilni, nikalni stavki, nikalnica
6. stavčni poudarek, stavčna intonacija
7. besedni red
 - členitev po aktualnosti (izhodišče/tema, prehod, jedro/rema)
 - naslonski niz
8. priredje (parataksa): vezalno, stopnjevalno, ločno, protivno, pojasnjevalno, posledično, sklepalno*
9. podredje (hipotaksa)
 - osebkov (subjektni) odvisnik
 - predmetni (objektni) odvisnik
 - prilastkov (atributivni) odvisnik
 - prislovni/prislovnodoločilni: krajevni (lokalni), časovni (temporalni), načinovni (modalni), vzročni (kavzalni), namerni (finalni), pogojni (kondicionalni), dopustni (koncesivni) odvisnik
10. stavčna struktura (S-struktura)

BESEDILOSLOVJE

1. dejavniki sporazumevanja
 - okoliščine: tvorec/sporočevalec, prejemnik/naslovnik, kraj (nastanka/objave), čas (nastanka/objave)
 - jezik (besedni, nebesedni), besedilo
 - namen, tema besedila
 - prenosnik: slušni, vidni
2. vrste besedil:
 - neumetnostno, umetnostno
 - praktičnosporazumevalno, publicistično (medijsko), strokovno (znanstveno, poljudnoznanstveno), uradnovalno
 - obveščevalno, pripovedovalno, opisovalno, razlagalno, utemeljevalno
 - zasebno, javno
 - neuradno, uradno; neformalno, formalno*
 - govorjeno, zapisano
 - enogovorno, dvogovorno
 - objektivno, subjektivno
 - vrste pogovorov: raziskovalni, povezovalni, pogajalni, prepričevalni pogovor
 - replika: pobudna, odzivna replika
3. pomenska razmerja med povedmi: naštevalno, protivno, časovno, vzročno, posledično, sklepalno,* pojasnjevalno, namerno, pogojno
4. navezovanje, napovedovanje
 - nanašalnica
 - naveznik (anafora), napovednik (katafora)
 - vrste navezovanja in napovedovanja: dobesečna ponovitev, morfemski naveznik (osebna glagolska oblika), pozaimljanje (zaimek), sopomenka, nadpomenka, pomenski opis (parafraza)
5. slogovni postopki (načini razvijanja teme): obveščanje, pripovedovanje, opisovanje, razlaganje, utemeljevanje
6. besedilne vrste

4.6 Tematski sklop iz književnosti, izbor književnih besedil in seznam gesel za jezikovne naloge

► Pisni izpit

DPK SM za slovenščino razpiše za zaključni letnik tematski sklop iz književnosti, deloma v okviru učnega načrta, deloma pa dopolnjen s še neobravnanimi besedili. Predpisani tematski sklop iz književnosti je podlaga za razpravljalni in razlagalni/interpretativni šolski esej. Tematski sklop se za zaključni letnik objavi pred začetkom šolskega leta, in sicer v skladu s *Koledarjem splošne mature*, na spletni strani Državnega izpitnega centra (www.ric.si).

Pisanje šolskega eseja o književnih besedilih izbranega tematskega sklopa je zajeto v Izpitni poli 1 – Šolski esej.

► Ustni izpit

Izbor književnih besedil in seznam gesel za jezikovne naloge se za zaključni letnik objavita pred začetkom šolskega leta, in sicer v skladu s *Koledarjem splošne mature*, na spletni strani Državnega izpitnega centra (www.ric.si).

5 PRIMERI NALOG ZA PISNI IZPIT

(in tipičnih glagolov, ki izražajo zahtevano dejavnost)

5.1 Šolski esej¹¹

► Razpravljalni šolski esej

**ALI JE ODNOS OTROK DO STARŠEV V ROMANU ČUDEŽNI FELIKS PRIKAZAN STEREOTIPNO*
ALI PRESENETLJIVO?**

O čigavem odnosu do matere ali očeta ste največ razmišljali? Predstavite odnos izbranega otroka do matere ali do očeta in utemeljite, kaj je na ta odnos najbolj vplivalo. Presodite, ali je ta odnos tudi odraz otrokovega značaja. Primerjajte izbrani odnos s še enim odnosom do matere ali očeta v romanu in oba odnosa tudi ovrednotite. Opreделите se do vprašanja v naslovu eseja.

* stereotipen: *ustaljen ali pogosto se ponavljajoč zlasti glede na obliko, okoliščine*: stereotipen izbor pesmi; stereotipne predstave o življenju; stereotipno poročilo

Prerejeno po: Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si.

Pazite na jezik, zgradbo in slog svojega pisanja.
Esej naj obsega najmanj 600 besed.

¹¹ Primera sta s predmaturitetnega preizkusa 2022.

A) Vsebina (do 30 točk)

Specifikacijska tabela za ocenjevanje vsebine

Ime testa	Šolski esej, razpravljalni	
Čas	PMP 2022	
Tema	V svetu blišča in bede	
Naslov	ALI JE ODNOS OTROK DO STARŠEV V ROMANU ČUDEŽNI FELIKS PRIKAZAN STEREOTIPNO ALI PRESENETLJIVO?	
Navodila	O čigavem odnosu do matere ali očeta ste največ razmišljali? Predstavite odnos izbranega otroka do matere ali do očeta in utemeljite, kaj je na ta odnos najbolj vplivalo. Presodite, ali je ta odnos tudi odraz otrokovega značaja. Primerjajte izbrani odnos s še enim odnosom do matere ali očeta v romanu in oba odnosa tudi ovrednotite. Opredelite se do vprašanja v naslovu eseja.	
A predstavitev izbranega odnosa <i>I. taksonomska stopnja</i>	Kandidat predstavi/opiše izbrani odnos. <u>Struktura</u> : nizanje trditev, naštevalno pomensko razmerje. <u>Način razvijanja teme</u> : opisovanje.	do 4 točke
utemeljitev, kaj je na izbrani odnos najbolj vplivalo <i>II. taksonomska stopnja</i>	Kandidat ugotovi, kaj je na izbrani odnos najbolj vplivalo (izbere en element), utemelji svojo izbiro; utemeljuje z besedilnimi elementi, prepričljivost utemeljitve je odvisna od poglobljenosti razumevanja besedila. <u>Struktura</u> : trditev – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje, utemeljevanje.	do 4 točke
presoja, ali je izbrani odnos tudi odraz otrokovega značaja <i>II. taksonomska stopnja</i> <i>III. taksonomska stopnja</i>	Kandidat se odloči, katero od obeh možnosti bo zagovarjal, in svojo presojo utemelji z značajskimi lastnostmi izbrane osebe. <u>Struktura</u> : trditev – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje, utemeljevanje.	do 4 točke
B primerjava odnosa s še enim odnosom iz literarnega besedila <i>II. taksonomska stopnja</i>	Kandidat izbere še en odnos otroka do staršev v romanu in ga primerja z že prej izbranim odnosom. <u>Struktura primerjave</u> : uvodna trditev/teza – 2 do 3 členi primerjave (podobnosti/razlike) – sinteza/sklep. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje (z utemeljevanjem).	do 8 točk
ovrednotenje obeh odnosov <i>III. taksonomska stopnja</i>	Kandidat ovrednoti oba odnosa, tako da svoje mnenje o odnosih utemelji, pri tem se sklicuje na lastne izkušnje in znanje, na vsebino prebranega literarnega besedila ipd. <u>Struktura</u> : trditev – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje, utemeljevanje.	do 6 točk
C presoja o tem, ali je odnos do staršev v romanu prikazan stereotipno ali presenetljivo, in utemeljitev presoje <i>III. taksonomska stopnja</i>	Kandidat praviloma zagovarja eno stališče, gre za osebno mnenje/razodevanje pisca, pričakuje se aktualizacija (povezovanje s sodobnim časom in prostorom, osebnimi izkušnjami ipd.). <u>Struktura</u> : trditev – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : utemeljevanje.	do 4 točke

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

<p>A Predstaviti odnos izbranega otroka do matere ali do očeta in utemeljiti, kaj je na ta odnos najbolj vplivalo, ter presoditi, ali je ta odnos tudi odraz otrokovega značaja (4 + 4 + 4), npr.:</p>	
<p>A1 odnos otroka do enega od staršev:</p> <p><u>Feliksov odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – na prvi pogled ni videti, da bi ga materina smrt zelo prizadela, saj matere ne omenja pogosto, nikoli je ne omeni sam od sebe, ampak le, kadar ga kdo spomni nanjo (npr. mladi kaplan ga opomni, da bodo prihajajoči vsi sveti prvi, odkar je njegova mati v grobu); – občasno se spominja matere, gre za posamezne spominske drobce iz časa, ko je bil še mlajši; – o njenem ravnanju si pogosto zastavlja racionalna vprašanja (npr. zakaj mu mati nikoli ni povedala, kdo je njegov oče, ali zakaj je nemočno vzdihovala v sanjah), na katera pa si ne odgovori; – matere zaradi njenega ravnanja ne želi obsojati, kar se pokaže v pripetljaju, ko Erna, sovražna do svoje matere zaradi varanja moža, Feliksa vpraša o ljubezenskem življenju njegove matere; v Feliksov spomin se sicer prikrade podoba gospodov, ki so jo obiskovali, vendar o tem ne želi podati nobene sodbe; – morda lahko njegov odnos do matere ravno zaradi neprisotnosti njene podobe in umanjkanja družbeno pričakovanega žalovanja za njo označimo kot neobičajnega ali celo problematičnega; <p><u>Feliksov odnos do očeta:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Theodor Hirsch se v Feliksovem življenju pojavi pozno in nenadno, in sicer sinu telefonira, zato je fant v odnosu do očeta sprva zmeden in negotov; – na začetku čuti celo nejevoljo in jezo, ker je posegel v njegovo življenje, ob tem pa tudi nelagodje in strah, saj je oče Jud; – še pred srečanjem z njim se Feliks veliko sprašuje o svoji »novi« judovski identiteti in razmišlja, kakšen odnos naj vzpostavi do prišleka v svojem življenju; – ob prvem srečanju očeta doživlja kot nesimpatičnega, ostarelega moža, ki preveč govori in ki bi rad na silo ohranjal svojo mladostno podobo, kar ga v Feliksovih očeh dela smešnega; do njega čuti hkrati stud in sočutje; – do očeta je celo piker, zajedljiv; ko oče opeva njegovo mrtvo mater kot milo in angelsko žensko, ga namreč grobo prekine z vprašanjem, zakaj jo je potemtakem zapustil in hkrati z njo tudi sina, iz česar se razbere tudi Feliksovo obsojanje njegovega dejanja; – njegov odnos do očeta se popolnoma spremeni, ko se začneta pogovarjati o očetovih načrtih za prihodnost – oče omeni bežanje pred »rjavo grozo«, beg v Italijo, Španijo, morda Anglijo ...; bolj ko Feliks čuti očetov strah, bolj mu oče postaja simpatičen oz. bolj se v njem prebuja »sinovski občutek«; – Feliks se na koncu odloči, da bo bežal z očetom po svetu – tej odločitvi botrujeta tako zavezanost očetu in judovstvu kot tudi želja po spremembi, potovanjih in svetovljanstvu; <p><u>Ernin odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – mater obsoja zaradi njene nezvestobe in jo krivi za prezgodnjo očetovo smrt; od tod izvirata tudi njena prezir in sovraštvo; – do matere je neprizanesljiva, pogosto nesramna in cinična; očita ji nespoštovanje moža in spomina nanj; – odnos do matere je izrazito čustven, pristranski, v materinem vedenju Erna vedno zaznava podtone hinavščine, sprenevedanja, celo zlobe; – čeprav mater zavrača, ji je presenetljivo podobna tako po zunanji podobi kot tudi po vedenju (npr. družbeno spodobno obnašanje, skupna skrb za Skobenskega); <p><u>Ernin odnos do očeta:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – očeta doživlja kot žrtev ženine nezvestobe in izkoriščanja; – očeta ima rada in se ga po njegovi smrti spominja kot poštenega, 	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: predstavitev odnosa z dvema do tremi lastnostmi, ki so utemeljene; – do 2 točki: predstavitev odnosa z več lastnostmi brez utemeljitve;

<p>delavnega človeka, ki se je s prekomernim delom žrtvoval za blagostanje družine, a mu ta za to ni izkazala primerne hvaležnosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> – pomilovanje, sočutje, celo občutek sramu se v njej vzbudijo, ko opazuje že bolnega očeta, ki v naslanjaču posluša petje iz salona, in se nadaljuje, ko ga tik pred smrtjo obiskuje v bolnišnici v Gradcu; – s prisotnostjo Skobenskega v graščini se je sprijaznila tudi zato, ker je ta pokazal ustrezen odnos do njenega očeta po njegovi prezgodnji smrti in ker ji prisotnost moškega, ki ga mati ljubi, vzbuja občutek družinske varnosti, česar v otroštvu zaradi hladnega odnosa med materjo in očetom ni čutila; – do očeta čuti dolžnost, saj jo je na smrtni postelji simbolno določil za svojo naslednico, ko ji je izročil družinsko zapuščino, dedovo uro; – o posebnem odnosu do njega pričajo tudi njene sanje o očetu; <p><u>Hedin odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – mater pogosto jezi s svojim neprimernim vedenjem; – njene cinične pripombe, ki jih izreče o materi za njenim hrbtom, kažejo, da matere ne spoštuje preveč; – želi si materine pozornosti, vendar je ne dobi, saj mati njena prizadevanja doživlja kot muhavosti razvajenega otroka; – da hlepi po materini pozornosti in jo celo izziva, je najbolj razvidno takrat, ko se vplete v pogovor med Feliksom in Štefanijo o zlorabi kuharice ter navrže, da je morda tudi njo kdo onečastil; pozornost želi zbuditi tudi s svojim pobegom od doma; <p>A2 utemeljitev najodločilnejšega vpliva na odnos:</p> <p><u>Feliksov odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – skrivnostnost materinega življenja (Feliks marsičesa o materi ne ve in ne razume); – materina smrt je preprečila, da bi Feliks presegel otroški in nekoliko naivni pogled na mater; <p><u>Feliksov odnos do očeta:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Hirschevo judovsko poreklo je v Feliksu prebujalo največ vprašanj, povezanih z lastno identiteto; tudi njegovo končno sprejetje očeta je povezano predvsem z judovstvom; <p><u>Ernin odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – materini ljubimci v otroštvu, razsipen življenjski slog, ljubezen do Skobenskega in življenje z njim v času, ko je bil Kalmus še živ, nespoštovanje moža in hladen odnos do njega, nečustven odnos do Kalmusa tudi po njegovi smrti – vse to je v Erni vzbudilo do matere odpor in zaznamovalo njen odnos do nje; <p><u>Ernin odnos do očeta:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – materin hladni odnos do moža v Erni prebudi ljubezen do očeta; <p><u>Hedin odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – občutek manjvrednosti, saj je kot mlajša in manj privlačna od sester želela materino pozornost; – materino vedenje v njenem otroštvu, o katerem sicer ni tako intenzivno razmišljala kot starejša Erna, vendar ga je gotovo zaznala; – Ernin odnos do matere, saj je bila mlajša Heda gotovo pod vplivom starejše sestre, ki je bila do matere izredno neprizanesljiva in v svojih sodbah njenega vedenja zelo neposredna; <p>A3 presoja o povezanosti odnosa do izbranih staršev in otrokovega značaja:</p> <p><u>Feliks:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – kadar razmišlja ali govori o materi, se kažeta njegova racionalnost in hkrati negotovost; – radovednost in gostobesednost sta lastnosti, ki ju Feliks začuti kot svojo podobnost z očetom; – poglobljeno premišljevanje o sebi in svetu, v katerem živi, ga poveže z 	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: navedba enega elementa in utemeljitev z nizanjem več argumentov ali enim zelo dobro razčlenjenim argumentom; – do 2 točki: navedba enega ali več elementov s skromno utemeljitvijo; <ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: ugotovitev o povezanosti značaja in odnosa ter utemeljitev, ki vključuje oznako otroka in pojasnilo,
--	--

<p>judovstvom in očetom ter mu omogoči razumevanje in sprejetje judovskega dela identitete;</p> <p><u>Erna:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – zvestoba, doslednost, trma, vztrajnost zaznamujejo sovražen odnos do matere in naklonjenost očetu; <p><u>Heda:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – zajedljivost, cinizem, navidezna nepremišljenost v izražanju, ki jo Heda imenuje iskrenost, ostali pa v njenih pripombah vidijo nesramnost in brezčutnost, so posledica njenega občutka manjvrednosti in s tem povezanega iskanja pozornosti pri materi; – nezrelo obnašanje, neposrednost, zato je njen odnos do matere površen, nespoštljiv. 	<p>kako je odnos do staršev odraz značajskih lastnosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> – do 2 točki: ugotovitev o povezanosti značaja in odnosa ter oznaka otroka brez pojasnila povezave;
<p>B Primerjava izbranega odnosa s še enim odnosom do matere ali očeta v romanu in ovrednotenje primerjanih odnosov (8 + 6), npr.:</p>	
<p>B1 primerjava dveh odnosov:</p> <p><u>Ernin odnos do matere in Ernin odnos do očeta:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – v otroštvu je Erna le malo časa preživela z očetom, saj je bil ta zaposlen z vodenjem poslov, več časa je preživela z materjo doma na graščini ali na počitnicah, tako je materino vedenje lahko vseskozi opazovala in ga ocenjevala, medtem ko o očetovem življenju v resnici ni vedela veliko; – občuduje očetovo predanost družini, delavnost, skrb za materialno preskrbljenost, prezira pa materino ljubimkanje z različnimi moškimi, njeno razsipavanje s trdo prisluženim denarjem, ko je prirejala zabave na graščini, in brezdelnost, ko je preživljala počitnice v mondenih letoviščih; – do očeta razvije globoko ljubezen, do matere sovraštvo; – do očeta je sočutna, zaradi nezveste žene se ji smili, materinega ravnanja pa nikoli ne poskuša razumeti in ga brezkompromisno obsoja; – ko je Erna svoj prezir do matere izrazila z anonimnim pismom očetu o njenem ljubimkanju, je Kalmus od nje zahteval, da mater spoštuje, kar se zdi Erni znak njegove dobrote in plemenitosti; mati Kalmusa ni spoštovala, ko je bil še živ, in se posmehuje tudi vsem izrazom posmrtnega spoštovanja do njega, kar se Erni zdi podlo; – ker očeta občuduje (morda celo idealizira), mu želi biti čim bolj podobna, od matere pa se želi kar najbolj razlikovati, zato pogosto opozarja na to, da je drugačna od nje (npr. v nasprotju z materjo je zvesta, vztrajna, dosledna); <p><u>Feliksov in Ernin odnos do matere:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ernin odnos do matere je izrazito čustven, Feliksov je vsaj navzven videti zelo racionalen; – na Ernin sovražni odnos do matere je močno vplival hladen in neljubeč odnos med zakoncema Kalmus; Feliks ni imel nikoli zares priložnosti opazovati matere v partnerskem odnosu, zato ga to ne zaznamuje (morda odsotnost očetovske figure celo okrepi vez z materjo); – Erna mater odkrito sovraži, zameri ji predvsem njeno nepošteno ravnanje z očetom in njen hlad do njega; Feliksu ni mati nikoli povedala, kdo je njegov oče, kasneje izve, da je odslovila Theodorja Hirscha in da mu ni dovolila vpletanja v sinovo življenje, vendar sin zaradi tega matere ne obsoja, ampak njeno odločitev sprejme in morda celo razume; – Erna se z materjo pogosto zapleta v spore in resnejše konflikte, očita ji preteklo in sedanje ravnanje, nalašč ji nasprotuje; Feliks se ne spominja nobenih preprirov z materjo, zato se zdi, da sta imela mati in sin umirjen odnos. <p>Možne so še druge primerjave, npr. <u>Ernin in Feliksov odnos do očeta</u>; <u>Ernin in Hedin odnos do matere</u>; <u>Feliksov odnos do matere in Ernin odnos do očeta</u>;</p>	<ul style="list-style-type: none"> – do 8 točk: primerjava, ki vsebuje najmanj dva poglobljeno razložena člena ali več manj poglobljeno razloženih členov primerjave; – do 6 točk: primerjava, ki vsebuje najmanj dva manj poglobljeno razložena člena primerjave; – do 4 točke: primerjava z le enim poglobljeno razloženim členom primerjave ali zelo kompleksna predstavitev drugega odnosa; – do 2 točki: le predstavitev drugega odnosa;

<p>B2 ovrednotenje obeh odnosov:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ernin odnos do matere se mi zdi nekoliko nezrel in otročji, saj ... – Feliksovega odnosa do matere ne razumem povsem, saj ... – Feliks je do očeta na koncu romana razvil poglobljen odnos, česar nisem pričakoval, ker ... 	<ul style="list-style-type: none"> – do 6 točk: kandidat izrazi mnenje o obeh odnosih in ga utemelji s sklicevanjem na lastne izkušnje in na literarno besedilo; – do 3 točke: kandidat izrazi mnenje le o enem odnosu in ga utemelji ali izrazi mnenje o obeh odnosih in ga utemeljuje moralistično oz. stereotipno;
<p>C opredelitev do vprašanja v naslovu eseja (4), npr.:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – Odnosi otrok do staršev so v romanu prikazani stereotipno, saj ... – Odnosi otrok do staršev so v romanu prikazani presenetljivo, saj ... – Feliksov odnos do očeta je prikazan precej presenetljivo, medtem ko se mi zdi, da je Ernin odnos do matere stereotipen odnos med materjo in hčerjo ... 	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: kandidat se opredeli do dileme v naslovu, pri čemer utemeljitev izpelje iz ugotovitev v predhodnem delu besedila; – do 2 točki: kandidat se opredeli do dileme v naslovu, pri čemer utemeljitev ni prepričljivo povezana s predhodnim besedilom.

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
najmanj 600	do 8	do 6	do 6

Merila za ocenjevanje jezikovne pravilnosti, sloga in zgradbe so objavljena na koncu tega poglavja in veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

Opozorilo!

Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *Vsebina*: točke so dodane po točkovniku.

b) *Jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
599–450	6	4	6
449–300	4	4	4
pod 300	2	2	2

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

► Razlagalni/interpretativni šolski esej

Andrej Hieng: Čudežni Feliks (odlomek)

Andrej Hieng: Čudežni Feliks. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2021. 50–52.

Odlomek umestite v celoten roman, tako da ga povežete s predhodnim dogajanjem. Kako ste doživeli Feliksa in Skobenskega v odlomku? Predstavite vzdušje v odlomku in pojasnite, katera jezikovna in slogovna sredstva ter pripovedni postopki ga ustvarjajo. Presodite, ravnanju katere osebe bi bilo vaše ravnanje najbolj podobno in ravnanju katere osebe najmanj podobno, če bi se znašli v podobnih okoliščinah, kakršne so v odlomku.

Pazite na jezik, zgradbo in slog svojega pisanja.
Esej naj obsega najmanj 600 besed.

Priloga

Andrej Hieng: Čudežni Feliks (odlomek)

Andrej Hieng: Čudežni Feliks. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2021. 50–52.

Skobenski, ki ni bil vajen, da kdo drug vodi pogovor, je s pokroviteljskim nasmehom izjavil, kako se, po njegovem mnenju, nekateri oceanografski misteriji vse preveč obešajo na veliki zvon, in da bi on, če bi že moral izbirati, več pozornosti in ljubezni posvetil omenjeni mali božji postrvi, kot pa pošastim Marianskega jarka; predvsem, je dejal, bo do smrti trdil, da so najgloblje, najpomembnejše globeli tule, v človekovi notranjosti.

Potrkal se je po prsih. Potlej se je zarotniško namuznil.

– Vendar vam je šteti v dobro, mladenič, da rišete ribe. Od ribe ni daleč do ... no, saj veste o monogramu!

– Vem!

Gospa se je zazdelo, da so v pogovoru zašli, postala je nemirna, skušala si je pomagati s kulinariko, čeprav o kuhanju ni vedela kaj dosti. Omenila je, da je postrv najboljša med aprilom in septembrom in da naj tehta med četrto in pol kilograma; priporočala je kuhano in polito z zelo svežim maslom.

Očitno je bilo, da učenega, stremuškega mladeniča, ki je sedel na polovici riti, kuhane ribe čisto nič ne zanimajo, da mu celo vzbujajo odpor.

– Oh, seveda! Oh, seveda! je nestrpnost mrmral.

Potem se je obrnil k Skobenskemu in vprašal:

– Kaj pa jesetri?

– Prosim?

– Prišlo mi je na misel, da mi boste kaj povedali o jesetrih. Vaše velikanske reke! Vaše velikanske ribe!

– Zbegali ste me. Ihtiologija ni moj fah.

Prvikrat se je zgodilo, da sta dekleti ugledali na Leonidu Jurjeviču znamenja nekakšne zadrege. Ozki obraz je prešinila rdečica, komaj opazna, a vendar, odkašljal se je za dlanjo in s posiljeno veselostjo priznal:

– Glej ga, fanta! Jesetri? Tabula rasa! Priznam! Analfabet na celi črti.

Bratranec Feliks je po želje stegnil vrat in potisnil debela očala proti sogovorniku, kot da si ga hoče do podrobnosti ogledati, preden ga bo zaskočil z novim vprašanjem.

– Nič hudega, pustimo jesetre! je dejal pomirljivo. Zanimajo me tudi eseni, gospod.

– Eseni?

– Eseni!

– Ločina? Judovska?

– Ja!
– Zelo zanimivo ...
– Morda prehitro menjavamo pogovor. Skačemo. Pardon! Se opravičujem zaradi nesistematičnosti pri spraševanju. Zelo mi je neprijetno, če vas s tem nadlegujem!

Ni še prav dorekel, ko se je Heda pretegnila, da so pod njeno težo zabrnele vzmeti v naslanjaču: oči so se ji zabliskale, planila je v smeh in se smejala v dolgem, vzpenjajočem se loku, bolj in bolj poredno.

Seveda so se vsi obrnili proti njej. Debeluška je nazadnje stišala smeh in prostodušno zinila:

– Leonid Jurjevič, saj vendar vidite, da vas vleče! Za norca vas ima!

Pozneje so krožile razne variante o dogodku.

Heda je trdila, da je bilo povsem otročje in nedolžno; sklicevala se je na pravice, ki jih imata šala ter norčija.

Erna pa si je za večno zapomnila, kako sta Leonid in bratranec Feliks hkrati planila pokonci – Leonid je stol tudi prevrnil – kako sta stala sredi salona, smešno različna po višini, a vendarle oba dostojanstvena, kako je Feliks srepel v konice čevljev, medtem ko je skušal Rus nesramno deklo uloviti z očmi in jo ukrotiti; Erni se je istočasno zapisalo v spomin, da je mama odhitela k oknu, da ga je skušala odpreti: ni ji uspelo, potlej je od daleč zamahovala s pestjo proti Hedi; mrmrala je nekaj o impertinentni smrkliji in nehvaležnici. (Res čudna, ta zbeganost; ljudje so jo poznali kot premočrtno in rezko ženo: morda, tako je preudarila Erna, morda so se ob Leonidovi nepričakovani slabosti še njej malo zamajala tla pod nogami.)

Leonid Jurjevič se je priklonil kakor v Peterhofu.

– Gospodična Heda! je rekel z glasom, ki se je komaj zaznavno tresel. Vikal jo je. Vem, kaj so jesetri. Vem, kaj so eseni. Vem še marsikaj drugega, kot bi se bili lahko prepričali v dolgi dobi družinskega prijateljstva. Jasno mi je, da me skušate imeti za norca vi, ne pa ta izobraženi in vljudni fant. Dal vam bom nekaj časa, da premislite, kakšen respekt mi morda dolgujete.

Debeluška je vzkliknila:

– Leonid Jurjevič, *vikate* me!

On se ni menil, z visoko vzdignjenim nosom je odkorakal iz salona in precej trdo zaprl vrata za seboj; gospa je bila nekaj trenutkov zbegana, ampak nazadnje je preskočila načela gostoljubja, ob šumenju plisirane krila je pohitela za prijateljem, tudi ona je drlesnila z vrati, iz veže se je zaslišalo mešanje razdraženih glasov.

Koraki po veži, stopnice, koraki v prvem nadstropju.

A) Vsebina (do 30 točk)

Specifikacijska tabela za ocenjevanje vsebine

Ime testa	Šolski esej, interpretativni	
Čas	PMP 2022	
Tema	V svetu blišča in bede	
Naslov	Andrej Hieng: Čudežni Feliks (odlomek)	
Navodila	Odlomek umestite v celoten roman, tako da ga povežete s predhodnim dogajanjem. Kako ste doživeli Feliksa in Skobenskega v odlomku? Predstavite vzdušje v odlomku in pojasnite, katera jezikovna in slogovna sredstva ter pripovedni postopki ga ustvarjajo. Presodite, ravnanju katere osebe bi bilo vaše ravnanje najbolj podobno in ravnanju katere osebe najmanj podobno, če bi se znašli v podobnih okoliščinah, kakršne so v odlomku.	
A umestitev odlomka v celoten roman in povezava s predhodnim dogajanjem <i>I. taksonomska stopnja</i>	Kandidat zna dogajanje v odlomku umestiti v celoten roman, tako da ga poveže s predhodnim dogajanjem. <u>Struktura</u> : nizanje povedi, časovno pomensko razmerje. <u>Način razvijanja teme</u> : pripovedovanje.	do 4 točk
B predstavitve doživljanja Feliksa in Skobenskega <i>I. taksonomska stopnja (opis)</i> <i>III. taksonomska stopnja (osebno vrednotenje)</i>	Kandidat predstavi svoje doživljanje Feliksa in Skobenskega v odlomku, tako da osebi opiše z ustreznimi pridevniki/prislovi oziroma samostalniškimi besednimi zvezami (smiselno povezanimi z odlomkom), ter ob tem izraža svoj bralni odziv z rabo ustreznih subjektivnih besed/besednih zvez. <u>Struktura</u> : nizanje trditve, naštevalno pomensko razmerje. <u>Način razvijanja teme</u> : opisovanje, utemeljevanje.	do 6 točk
C predstavitve vzdušja v odlomku pojasnilo, katera jezikovno-slogovna sredstva in pripovedni postopki ustvarjajo vzdušje v odlomku <i>II. taksonomska stopnja</i>	Kandidat ugotovi, kakšno je vzdušje v odlomku, in ga predstavi/opiše. <u>Struktura</u> : trditve – utemeljitev (z opisom ali razlago). <u>Način razvijanja teme</u> : utemeljevanje (opisovanje ali razlaganje). Kandidat navede, katera jezikovno-slogovna sredstva in pripovedni postopki so uporabljeni v odlomku, in pojasni, kako ustvarjajo prej predstavljeno vzdušje v odlomku. <u>Struktura</u> : trditve – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje, utemeljevanje.	do 4 točke do 8 točk
Č presoja, ravnanju katere osebe bi bilo kandidatovo ravnanje najbolj podobno in ravnanju katere osebe najmanj podobno, če bi se znašel v podobnih okoliščinah <i>III. taksonomska stopnja</i>	Kandidat izbere ustrezni osebi iz odlomka in svojo odločitev utemelji. <u>Struktura</u> : trditve – utemeljitev trditve. <u>Način razvijanja teme</u> : razlaganje, utemeljevanje.	do 8 točk

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

<p>A Umestiti odlomek v celoten roman, tako da je razvidna povezanost s predhodnim dogajanjem (4), npr.:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – dogajanje v odlomku je umeščeno v salon družine Kalmus-Missia na dan Feliksovega prihoda v hišo; – Feliksov prihod v družino je povezan s pismom, ki je gospo Štefanijo zelo vznemirilo, saj je izvedela, da je nečak pokojnega Kalmusa postal sirota in da njena družina predstavlja njegovo edino sorodstvo; – Štefanija kaže odpor do tega, da bi sprejela moževega nečaka, zato je o vsebini pisma ves teden razpravljala s Skobenskim, nazadnje pa je popustila, sprejela njegov človekoljubni predlog, da siroto povabi v podeželsko graščino, ter s tem šele na dan Feliksovega prihoda seznanila tudi hčeri; – Feliks je v hišo prispel nepričakovano, saj družina ni bila obveščena, s katerim vlakom se bo pripeljal; – v graščino ga je v deževnem vremenu pripeljal poštar Grilc na svojem kolesu; – po njegovem prihodu se je družina zbrala v salonu, kjer so se vsi seznanili s Feliksom, ob prvem srečanju je bil Feliks zelo gostobeseden, največ svojih vprašanj pa je naslovil na Skobenskega. 	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: kandidat izpostavi dogodke oz. pripetljaje, ki so privedli do dogajanja v odlomku (pismo, Štefanijina neodločnost, Feliksov prihod), ter umesti odlomek, tako da pove, da gre za dan Feliksovega prihoda; – do 2 točki: kandidat umesti odlomek, ne povzema pa predhodnega dogajanja (ali obratno);
<p>B Predstaviti lastno doživljanje Feliksa in Skobenskega v odlomku (6), npr.:</p>	
<p>doživljanje Feliksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – deluje zelo učen, zanimajo ga manj splošne teme (npr. jesetri, eseni); – vsakdanji pogovori (npr. o pripravi postevi) ga spravljajo v nelagodje/ga ne zanimajo, ob njih postaja neučakan/nestrpen; – je radoveden, vedoželjen, v pogovoru skače s teme na temo; – deluje vsiljivo, čeprav se opravičuje, da ne želi biti tak; – z vprašanji morda provocira starejšega Skobenskega (kot predvideva Heda), morda se želi pred gostitelji dokazati kot mladi učenjak in narediti dober vtis nanje; zdi se, da nima razvite socialne občutljivosti; – tudi ko ga Heda razkrinka kot provokatorja, ohrani dostojanstveno držo; <p>doživljanje Skobenskega:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sprva je do mladega Feliksa pokroviteljski; – Feliksova vprašanja ga spravijo v zadrego (rdečica, posiljen smeh, pokašljevanje); mogoče je, da ga vznemiri omemba Judov; – skuša ohraniti dostojanstveno držo, kljub temu da ga je Feliks pred družino razkril kot nekoga, ki ne ve vsega; – prizadet je njegov ponos, deluje užaljeno, vendar svojo prizadetost uperi proti Hedi in ne proti prišleku, s čimer pokaže vljudnost do gosta; <p>ali</p> <p>doživljanje Feliksa in Skobenskega (poudarek na medsebojnem odnosu):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Feliks v pogovoru prevzema pobudo, česar Skobenski ni vaje; – Skobenski skuša uravnati razmerje moči s pokroviteljsko držo; – Feliks zastavlja vprašanja, povezana z Rusijo (jesetri), kot da bi želel ustreči sogovorniku z njemu primernimi temami, te pa Rusa spravljajo v vedno večjo zadrego; zdi se, da Feliks te zadrege ne opazi (ali jo celo nalašč spregleda); – oba veljata za razgledana in izobražena, morda želi Feliks s svojo učenostjo starejšega sogovornika nadvladati in se dokazati pred ženskimi članicami družine; – ko Heda s smehom prekine njun pogovor, skušata oba ohraniti dostojanstveno in spoštljivo držo, ki deluje prisiljeno. 	<ul style="list-style-type: none"> – do 6 točk: kandidat <u>na podlagi odlomka</u> kompleksno predstavi obe osebi ali odnos med osebama (najmanj tri lastnosti), tako da izhaja iz svojega <u>doživljanja</u> (npr. raba glagolov v prvi osebi, izražanje osebnega odnosa, vrednotenjski pridevniki/prislovi); – do 3 točke: kandidat kompleksno predstavi obe osebi ali odnos med njima, vendar pri tem ne izhaja iz svojega doživljanja;

<p>C Predstaviti vzdušje v odlomku in pojasniti, katera jezikovna in slogovna sredstva ter pripovedni postopki ga ustvarjajo (4 + 8), npr.:</p>	
<p>C1 predstavitev vzdušja v odlomku:</p> <ul style="list-style-type: none"> – čuti se napetost med osebami, zlasti med Feliksom in Skobenskim, ki kot igralca pred občinstvom merita moči v medsebojnem pogovoru; – napetost se stopnjuje do konca, odlomek je izrazito dramatičen; – gospa Štefanija skuša preusmeriti pogovor in tako umiriti napetost ter zaščititi svojega partnerja, kar pa ji ne uspe; – Heda in Erna sta sprva le pronicljivi opazovalki napetega dogajanja, Heda nato s svojim smehom in pripombo o Feliksovem ravnanju doseže preusmeritev pozornosti nase: sprenevedavost sogovorcev je razkrita, Skobenski svojo jezo, nemoč, užaljenost usmeri na nesramno dekle; – ko Skobenski teatralno odide iz salona (in za njim še gospa), se napetost umiri; odlomek se zaključí, ko Skobenski in Štefanija kot v dramskem prizoru zapustita prizorišče; <p>C2 pojasnilo učinka jezikovnih in slogovnih sredstev ter pripovednih postopkov:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dialog med Feliksom in Skobenskim, sestavljen iz kratkih replik in večinoma enostavnih povedi, prispeva k učinku dinamičnosti in ostrine pogovora; – poročani (odvisni) govor, kadar so govorni vložki oseb daljši (npr. Skobenski, gospa): učinek je umirjanje napetosti; – opisi oseb, ki vključujejo pridevnike in prislove, s katerimi si jih bralec bolje predstavlja (»ozki obraz«, »posiljena veselost«, »je po željve stegnil vrat«, »debela očala«); predvsem opis Feliksa deluje humorno, kar deluje kot humorni vložek, ki umirja napetost; – mešanje perspektiv vsevednega in personalnega pripovedovalca; vsevedni pripovedovalec opisuje dogajanje z ironično distanco, ki se kaže v humornih opisih oseb (npr. opis Feliksa), dinamičnem pripovedovanju o dogajanju (npr. zaključek odlomka) ipd.; del dogajanja je predstavljen skozi Ernino perspektivo (»Erna si je za večno zapomnila, kako ...«), ki jo vsevedni pripovedovalec prekine z zapisom komentarja v oklepaju; – raba ekspresivnih glagolov, npr. »preden ga bo zaskočil z novim vprašanjem«, »planila je v smeh«, »sta ... hkrati planila pokonci«, prispeva k dramatičnosti, dinamiki opisa oseb, nazornosti; – mešanje strokovnih in pogovornih izrazov (»Ihtiologija ni moj fah!«; »Analfabet na celi črti!«) in prehod tikanja v vikanje v replikah Skobenskega, kar kaže njegovo razburjenost; – mešanje strokovnih in pogovornih izrazov v celotnem besedilu, npr. Feliks »je sedel na polovici riti«, Heda je »prostodušno zinila«, »mrmrala je nekaj o impertinentni smrkli«, »kakšen respekt mi dolgujete«, prispeva k splošnemu učinku dramatičnosti zunanjega in notranjega dogajanja; – slikovite podobe, npr. Heda se smeje »v dolgemu, vzpenjajočem se loku«, »Leonid Jurjevič se je priklonil kakor v Peterhofu«. 	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: kandidat ugotovi, da je dogajanje dramatično/napeto, in svojo ugotovitev utemelji (z dvema argumentoma, upošteva vse osebe v odlomku); – do 2 točki: kandidat ugotovi, da je dogajanje dramatično/napeto, in to skopo utemelji; – do 8 točk: kandidat navede <u>tako jezikovno-slogovna sredstva kot pripovedne postopke</u>, in sicer skupaj najmanj tri, jih ponazori s primerom (dobesedno navajanje ali parafraziranje) in pojasni učinek; – do 6 točk: kandidat navede le tri jezikovno-slogovna sredstva ali pripovedne postopke, jih ponazori s primerom (dobesedno navajanje ali parafraziranje) in pojasni učinek; – le navajanje jezikovno-slogovnih sredstev in/ali pripovednih postopkov s ponazoritvami brez navajanja učinka se točkuje z 1 točko za vsakega do največ 4 točke;
<p>Č Presoditi, ravnanju katere osebe bi bilo kandidatovo ravnanje najbolj podobno in ravnanju katere osebe najmanj podobno, če bi se znašel v podobnih okoliščinah (4 + 4), npr.:</p>	
<p>Č1 izbira osebe, ravnanju katere bi bilo kandidatovo ravnanje najbolj podobno;</p>	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: kandidat izbere eno osebo in svojo izbiro utemelji;
<p>Č2 izbira osebe, ravnanju katere bi bilo kandidatovo ravnanje najmanj podobno.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – do 4 točke: kandidat izbere eno osebo in svojo izbiro utemelji.

B) Jezik (do 20 točk)

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
najmanj 600	do 8	do 6	do 6

Merila za ocenjevanje jezikovne pravilnosti, sloga in zgradbe so objavljena v nadaljevanju in veljajo samo za besedila v predpisanem obsegu.

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

Opozorilo!

Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *Vsebina*: točke so dodane po točkovniku.

b) *Jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo se ustrezno zniža, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Besedišče in slog povedi	Zgradba
599–450	6	4	6
449–300	4	4	4
pod 300	2	2	2

Če pri *Vsebini* ali *Jeziku* kandidat ne doseže nobene točke, se celotna naloga oceni z 0 točkami.

Merila za ocenjevanje jezikovne pravilnosti, **besedišča in** sloga povedi ter zgradbe

JEZIKOVNA PRAVILNOST – PRAVOPIS: Kako dobro kandidat pri pisanju upošteva pravopisna pravila (rabo ločil, pisanje z veliko oz. malo začetnico, zapisovanje besed, pisanje besed skupaj in narazen, zapisovanje prevzetih besed, deljenje besed)?

Točke	Opisnik ravni
4	Pravopisnih napak je malo, povezane so predvsem z višjimi ravni pismenosti (npr. manjkajoče vejice v zapleteno zloženih večstavčnih povedih) oz. gre za posamezne napake, ki po presoji ocenjevalca niso posledica splošnega neznanja pravopisa.
3	Pravopisnih napak je malo, povezane so z rabo ločil v zloženih povedih oz. gre za posamezne raznovrstne napake, ki po presoji ocenjevalca niso posledica splošnega neznanja pravopisa./Pojavi se več istovrstnih napak, povezanih z neupoštevanjem enega pravopisnega pravila.
2	Pravopisnih napak je več. Pojavijo se istovrstne pravopisne napake, povezane z rabo ločil, zapisovanjem besed ali rabo velikih oz. malih začetnic (npr. kandidat dosledno piše <i>življenjski</i> brez -j ali <i>ljublanski</i> z veliko začetnico ali manjkajo posamezne vejice tudi v dvostavnih povedih ali nezapleteno zloženih večstavčnih povedih)./Pojavi se več posameznih raznovrstnih pravopisnih napak, iz česar je razvidno, da kandidat pravopisnih pravil ne zmore upoštevati dosledno.
1	Pojavi se veliko raznovrstnih pravopisnih napak; kandidatova uporaba pravopisnih pravil je šibka.
0	Kandidat ne dosega nobene od zgornjih ravni: pravopisne napake se pojavijo skoraj v vsaki povedi; ločila uporablja naključno.

JEZIKOVNA PRAVILNOST – SLOVNICA: Kako slovnično pravilna je kandidatova raba jezika? (K slovnični pravilnosti štejemo rabo pravih besednih oblik in skladenjskih struktur.)

Točke	Opisnik ravni
4	Slovničnih napak je malo; v glavnem gre za napake, ki po presoji ocenjevalca niso posledica splošnega neznanja slovnice.
3	Slovničnih napak je malo (npr. napačno sklanjanje ene besede, občasna napačna raba predlogov, napačna raba povratno svojilnega zaimka, napačna raba glagolskega časa ipd.); ne gre za osnovne napake (npr. sklanjanje samostalnika <i>matí</i>).
2	Slovničnih napak je več. Pojavijo se raznovrstne slovnične napake, med njimi tudi osnovne. Iz tipa napak je razvidno, da kandidat določenih slovničnih zakonitosti ne obvlada dobro (npr. napake pri navezovanju, rabi zaimkov, sklanjanju, rabi predlogov, stopnjevanju pridevnikov, tvorbi povedi ipd.).
1	Pojavi se veliko raznovrstnih slovničnih napak, med njimi je veliko osnovnih. Iz tipa napak je razvidno, da kandidat slovničnih pravil ne upošteva dosledno.
0	V večini besedila se pogosto pojavijo raznovrstne slovnične napake. Slovnična nepravilnost besedila bralcu otežuje razumevanje besedila.

BESEDIŠČE: Kako pomensko ustrezno in natančno je besedišče? Kako primerna je izbira besedišča glede na namen in okoliščine pisanja besedila? Kako raznovrstna je izbira besedišča? Kako je v esej vključeno strokovno besedišče?

Točke	Opisnik ravni
3	Kandidat besede praviloma uporablja pomensko natančno, izbira besed pripomore k jasnemu in natančnemu izražanju; strokovne izraze uporablja natančno in pravilno; uporablja knjižni jezik in pretežno slogovno nevtralnno besedišče, slogovno zaznamovane

	besede uporabi zaradi učinkovitosti sporočila in jih jasno označi; uporablja raznovrstno besedišče, ki prispeva k živosti izražanja.
2	Kandidat besede večinoma uporablja pomensko natančno, izbira besed pripomore k jasnemu in natančnemu izražanju; strokovne izraze uporablja večinoma natančno in pravilno; uporablja knjižni jezik in pretežno slogovno nevtralno besedišče, slogovno zaznamovane besede večinoma uporabi zaradi učinkovitosti sporočila; uporablja dokaj raznovrstno besedišče.
1	Kandidat večkrat pomensko nenatančno uporabi besede, kar krni jasnost in natančnost izražanja; strokovne izraze večkrat uporabi nenatančno ali jih ne uporablja; večkrat se pojavijo odkloni od knjižnega jezika; slogovno zaznamovane besede praviloma ne prispevajo k učinkovitosti besedila; besedišče ni bogato in raznovrstno.
0	Kandidat uporablja besede pomensko nenatančno, kar močno ovira razumevanje besedila; strokovnih izrazov ne uporablja ali so ti napačno rabljeni; knjižnega jezika ne obvlada dobro; slogovno zaznamovane besede ne prispevajo k učinkovitosti besedila; besedišče ni bogato in raznovrstno, temveč skopo.

SLOG POVEDI: Ali kandidat uporablja raznovrstno grajene povedi? Ali kandidat uporablja različne vrste navezovanja, tako da je izražanje jasno in razumljivo? Ali je izražanje dovolj jedrnato in gostobesednost (kršenje načela jedrnatosti) ne ovira razumevanja?

Točke	Opisnik ravni
3	Kandidat tvori raznovrstne večstavčne povedi. Uporablja različne vrste navezovanja (z zaimki, s sopomenkami, s parafrazami, z osebno glagolsko obliko ...), da se izogne ponavljanju besed/besednih zvez. Tvorba povedi je jasna in razumljiva. Uporablja pretežno tvorni glagolski način. Izražanje je večinoma jedrnato.
2	Kandidat večinoma tvori raznovrstne večstavčne povedi, pri čemer se na nekaterih mestih lahko pojavi kopičenje istovrstno grajenih povedi (npr. zaporedno ponovljeni prilastkovi/vzročni odvisniki, vezalna/protivna priredja ipd. – če ni taka raba namenjena vzburjanju posebnega učinka). Praviloma uporablja različne vrste navezovanja, da se izogne nepotrebnemu ponavljanju. Praviloma uporablja tvorni glagolski način. Izražanje je praviloma jedrnato.
1	Kandidat pogosto tvori istovrstne povedi, pogoste so enostavčne in preprostejše dvostavčne povedi, večstavčne povedi so redkejše. Uporablja eno do dve vrsti navezovanja (npr. z zaimki, z osebno glagolsko obliko, z dobesedno ponovitvijo). V povedih se neutemeljeno pojavi raba trpnega glagolskega načina. Z gostobesednostjo krši načelo jedrnatosti ali je preveč jedrnat (kar bralcu otežuje razumevanje).
0	Kandidat praviloma tvori istovrstne povedi. Pojavijo se neustreznosti na vseh opazovanih ravneh besedila (tvorba povedi, vrste povedi, navezovanje, jedrnatost izražanja) in so pogoste. Tvorba povedi je večkrat taka, da je sporočilo težje razumljivo oz. nejasno.

ZGRADBA – ZUNANJA ZGRADBA: Ali zunanja zgradba besedila ustreza notranji zgradbi besedila? Ali so odstavki smiselne in zaokrožene enote?

Točke	Opisnik ravni
2	Besedilo je v celoti ustrezno členjeno na odstavke, ki so zaokrožene enote besedila in so primerno obsežni. Odstavkov je več – tudi jedro je členjeno na odstavke. Uvodni in zaključni odstavek sta praviloma krajša od jedrnih.
1	Besedilo ima več odstavkov in je večinoma ustrezno členjeno: pojavita se dve večji pomanjkljivosti ali nekaj manjših. K večjim pomanjkljivostim spadajo predvsem nesorazmerja v dolžini odstavkov, npr. zelo dolg zaključni ali uvodni odstavek, zelo kratek jedrni odstavek.
0	Besedilo ima le tri odstavke ali nima odstavkov./Razporeditev odstavkov večinoma ne sledi notranji zgradbi besedila, ampak je ta nepremišljena oz. naključna./Pojavi se več izrazito kratkih odstavkov, ki povzročijo razdrobljenost besedila.

ZGRADBA – NOTRANJA ZGRADBA (KOHERENCA BESEDILA): Ali se izhodiščna teza (v uvodnem delu) povezuje s tezami (podtezami) v nadaljevanju? Ali so podteme jedrnih odstavkov povezane s temo eseja? Ali se zaključni del povezuje z uvodnim delom? Ali so povedi znotraj odstavkov med seboj smiselno povezane (tj. ni tematskih preskokov znotraj odstavka ali pomensko nelogičnih zvez povedi)? Ali so odstavki med seboj smiselno povezani (tj. ni nenadnih preskokov na drugo podtemo)? Ali je besedilo zaokrožena celota in nima neutemeljenih zastranitev?

Točke	Opisnik ravni
4	Besedilo je <u>koherentno</u> : v uvodnem delu je (z naslovom/temo eseja povezana) izhodiščna teza; podteme v odstavkih so smiselno povezane z uvodnim delom in med seboj; ni zastranitev, kandidat ne piše o vidikih, ki niso povezani s predvideno temo; zaključek smiselno zaključuje besedilo in praviloma potrjuje uvodno tezo ter ne odpira nove, z uvodnim delom nepovezane teme; povedi se med seboj smiselno povezujejo, med povedmi in odstavki ni »ostrih« preskokov.
3	V besedilu se pojavijo manjše pomanjkljivosti, ki deloma krnijo koherenco besedila, vendar <u>besedilo kljub temu deluje kot smiselna celota</u> . Lahko se pojavijo naslednje pomanjkljivosti: posamezna podteza je manj prepričljivo povezana z izhodiščno tezo/uvodni del je manj povezan z jedrnim delom, pri čemer so odstavki jedrnega dela prepričljivo medsebojno povezani/ena očitna zastranitev/z ostalim delom manj povezan zaključni odstavek/»dvojni« uvod (najprej splošni del, nato odstavek s tezo)/posamezen neustrezen ali manj ustrezen prehod na drugo podtemo ipd.
2	V besedilu se pojavijo pomanjkljivosti, ki krnijo koherenco besedila, tako da besedilo <u>ne deluje več kot smiselna celota</u> . Pojavijo se lahko naslednje pomanjkljivosti: teza in podteze so med seboj slabo povezane/nekatero ključne podteze manjkajo/kandidat »odgovarja na vprašanja«, zato je besedilo razdrobljeno oz. so odstavki med seboj nepovezani/zastranitve, ki krnijo koherenco besedila/uvodni, jedrni in zaključni del so med seboj slabo povezani ali niso povezani/neustrezni prehodi na drugo temo. Pomanjkljivosti se ne pojavijo prav pri vseh opisanih elementih, vsaj dva elementa naj bi bila izpeljana ustrezno.
1	V besedilu se pojavijo take pomanjkljivosti, da <u>močno krnijo koherenco besedila</u> . Večina elementov notranje zgradbe ni izpeljana zadovoljivo.
0	Besedilo je <u>nekoherentno</u> , med odstavki ni smiselne povezave; zgradba besedila je (skoraj) v celoti neustrezna.

Dodatne točke (1–3)

Dodatne točke ocenjevalec dodeli eseju, za katerega presodi, da **izrazito presega pričakovane dosežke** po izvornosti ali poglobljenosti obravnave esejskih smernic oziroma po besedilni zmožnosti (slog in zgradba eseja).

Okvirno se dodatne točke dodeljujejo:

1	<ul style="list-style-type: none"> za en izviren ali poglobljen in prepričljiv del esejske razprave, ki smernice opazno presega, je smiselno povezan z ostalim besedilom in hkrati daje nov vpogled v obravnavano temo, ali za nadpovprečno besedilno zmožnost, ki se kaže v prepričljivem slogu in zgradbi;
2	<ul style="list-style-type: none"> za več izvirnih ali poglobljenih oz. prepričljivih delov esejske razprave, ki smernice opazno presegajo, so smiselno povezani z ostalim besedilom in hkrati dajejo nov vpogled v obravnavano temo, ter za nadpovprečno besedilno zmožnost, ki se kaže v prepričljivem slogu in zgradbi;
3	<ul style="list-style-type: none"> za izjemen esej, ki praviloma v celoti izvorno ali poglobljeno in prepričljivo presega pričakovane dosežke, hkrati je tudi po besedilni zmožnosti visoko nadpovprečen.

Usmerjevalni glagoli (v esejskih smernicah)

Glagol in taksonomska stopnja (I., II., III.)	Primer	Predvidena dejavnost kandidatov
izbrati I.	Izberite osebe, ki ...	Kandidat izbere prvine, po katerih sprašujejo smernice.
povzeti I.	Povzemite dogajanje v ...	Kandidat povzame vsebino besedil(a) v skladu s smernicami.
navesti I.	Navedite primere iz besedil(a), ki ...	Kandidat navede vsebinske prvine v skladu s smernicami.
predstaviti I.	Predstavite, kako se v prebranih besedilih izraža(jo) ...	Kandidat s povzemanjem vsebine opiše prvino ali več prvin (npr. dogajalni prostor, čas, osrednje motive), po katerih sprašujejo smernice.
	Predstavite književno osebo ...	Kandidat predstavi osebo, tako da opiše njene zunanje značilnosti (npr. poreklo, družbeni položaj, videz, govor) ter njene značajske, vedenjske, osebnostne lastnosti in vrednote, ki jih je mogoče razbrati iz besedila.
označiti I.	Označite književno osebo ...	Kandidat označi osebo, tako da opiše njene osebnostne in značajske lastnosti ter vrednote.
ponazoriti II.	Ponazorite, kako A vpliva na B; ponazorite, kako se kaže ...	Kandidat ponazori, kako se prvine, ki jih vključujejo smernice, izražajo v besedilu.
	Ponazorite s povzetkom dogodka ...	Kandidat povzame del besedila, s katerim ponazori svojo razlago/ugotovitve ...
razčleniti II.	Razčlenite dogajanje/odnose ...	Kandidat opredeli ključne sestavine besedila in razloži njihovo povezanost glede na smernice.
pojasniti razložiti II.	Pojasnite/razložite, kako/zakaj v prebranih delih ...	Kandidat z razlaganjem prikaže povezavo med vsebinskimi prvini (npr. načine ravnanja oseb, spreminjanje odnosov, vzroke za kako dejanje, razmerja med pojavi).
primerjati II.	Primerjajte A in B (osebe, odnose, dogajalni prostor in čas, razloge ...)	Kandidat s primerjanjem opredeli podobnosti in razlike med A in B ter jih pojasni (teza, dva do trije členi primerjave, sklep).
utemeljiti III.	Utemeljite svoje mnenje o tem, ali ...	Kandidat z utemeljevanjem (s sklicevanjem na besedilo) podkrepí lastno mnenje o književnem problemu, ki ga zajemajo smernice.

<p>presoditi ovrednotiti III.</p>	<p>Presodite, ali je besedilo ... oz. katero besedilo je bolj/manj ...</p> <p>Ovrednotite ravnanje/ sporočilo ...</p>	<p>Kandidat izrazi doživljajsko, etično oz. problemsko ali literarno oz. medbesedilno vrednotenje književnega problema, ki ga zajemajo smernice.</p>
<p>opredeliti se komentirati III.</p>	<p>Opredelite se do vprašanja, ali/kako ...</p> <p>Komentirajte trditev, da ...</p>	<p>Kandidat z opredeljevanjem oz. s komentiranjem izrazi lastno mnenje o književnem problemu, ki ga zajemajo smernice; utemeljevanje vrednotenjskih trditev na različnih ravneh in z različnih vidikov (čustveno, izkušnjsko, literarno, medbesedilno, sociološko, filozofsko ...).</p>

5.2 Razčlemba izhodiščnega besedila

Prikazani so samo nekateri tipi nalog zaprtega, polodprtega in odprtega tipa, v Izpitni poli 2 pa se lahko poleg navedenih uporabljajo tudi drugi.

Izhodiščno besedilo

»Očitno živimo v nizki oblačnosti«

Verjetno se ob prebiranju nekega literarnega dela le malokdo vpraša, kdo je poslovenil bralcu neznani jezik izvirnika. Đurđa Strsoglavec, prevajalka iz južnoslovanskih jezikov ter profesorica južnoslovanske književnosti in prevajanja v slovenščino na ljubljanski filozofski fakulteti, je ena izmed tistih, ki so zaslužni, da so besedila v slovenščini najboljši možen približek izvirniku.

(Foto: Matej Povše/dokumentacija Dnevnika)

Đurđa Strsoglavec: Prevajalec mora seveda imeti ustrezno znanje tako izhodiščnega kot tudi ciljnega jezika, in pri tem mislim tudi na poznavanje kulture, okolja, torej cel komplet.

1 Bi lahko izpostavili delo, ki vam je s prevajalskega vidika doslej pomenilo največji izziv? Je to morebiti roman *Osmi poverjenik* Renata Baretića, kjer ste za fiktivno trećićanščino, sintezo južnodalmatinske čakavščine, prepletene z dalmatinskimi italijanizmi in anglizmi, pravzaprav morali sami skonstruirati skladnjo iz različnih slovenskih primorskih narečij? Zdi se, da je bila to prej prepesnitev kot prevod.

Če gledamo na podlagi različnih jezikovnih ravni, potem je bila Baretićeva proza - vmes sem prevedla še roman *Hotel Grand*, ki gre tudi v isto smer jezikovne mimetičnosti, kot je šel *Osmi poverjenik* - vsekakor izjemen izziv. Vendar gre pri *Poverjeniku* za to, da je tam neki jezikovni izraz, ki si ga je Baretić izmislil, torej neobstoječi jezik. In bojazen urednika Vasje Cerarja je bila, da bo pri prenosu v slovenščino s tem največji problem. Potem se je pokazalo, pa čisto brez lažne skromnosti, da to ni bila največja težava, kajti tako, kot si je Baretić izmislil ta jezik, sem lahko, na vso srečo, tudi sama naredila nekaj podobnega v slovenščini, saj ima tudi slovenščina veliko primorskih govorov.

Jezik pripovedi je sicer v izvirniku knjižna hrvaščina, z govorico so karakterizirane samo literarne osebe; in največji problem je bil, da sta v zgodbi tudi dva Bosanca, ki seveda govorita bosansko, kar hrvaškemu bralcu ne predstavlja nobenih težav. Želela sem, da bi bila Zehra in

Selim z govorico profilirana kot Bosanca tudi v slovenščini, in tu je bil pravi izziv, kaj storiti. V prevodu tako tudi v slovenščini še vedno govorita "bosansko". Seveda na način, da je razumljivo tudi slovenskemu bralcu.

2 Torej tisto, kar se je najprej zdelo kot največji problem ...

Sploh ni bil problem. No, če nadaljujem še z Baretićevim *Hotelom Grand*; v tem pa je bil glavni izziv forumščina, torej govorica s forumov, ki sem se je morala priučiti, in sicer v smislu, da se na forumih kršijo vse mogoče jezikovne in pravopisne norme. Če v svojem idiolektu nimaš tega, da na primer ne uporabljaš zanikanega roditelja, da ne uporabljaš dvojine, da ne uporabljaš veliko vokalne redukcije, potem se moraš malo pomujati.

3 Verjetno je razlika, če prevajate roman *Sonnenschein* Daše Drndić, ki tematizira holokavst in antisemitizem, kriminalko *Gorana Tribusona* ali pa delo *K norosti (in revoluciji)* Ivane Sajko. Najbrž vsaka literarna vrsta zahteva drugačen pristop.

Seveda. Navedli ste tri popolnoma različna besedila, prvo je dokumentarni roman, drugo je žanrska proza in tretje je literarizirani esej. In ker gre že v izvirniku za različne pristope, je treba temu prilagoditi tudi način prevajanja. Nekje gre za prozo, drugje za esej, prevajalec pa mora ujeti in prenesti tako slog kot, seveda, jezikovni register. Pri esejistiki si ne moreš privoščiti nekaterih pogovornih izrazov, slenga, gre tudi za

metajezik. Po drugi strani, pri *Sonnenscheinu* je bilo ogromno referenc, vendar tudi esejističnih delov, navezanih na zgodovino, na polpreteklo zgodovino, literaturo, cel kup citatov iz literarnih besedil različnih svetovnih avtorjev... Vse to je bilo seveda nujno upoštevati pri prevajanju.

4 Če je bil konec 60. let na Hrvaškem prevladujoč literarni model tako imenovana proza v jeansu, kateri so trenutni literarni trendi na Hrvaškem in v Srbiji? Bojda se ponovno vrača roman.

Konec 90. let je bil zelo popularen žanrski sinkretizem, pač v smislu, da v istem besedilu sobiva več žanrov. Lahko je med njimi kriminalka, ki pa velikokrat prerašča v srhljivko. Kratka zgodba je doživela velik bum konec 90. let in tudi še na začetku tisočletja, zdaj pa se znova vrača roman in smo priče tudi temu, da se tisti avtorji, ki smo jih vajeni kot avtorjev kratkih zgodb, lotevajo tudi romanopisja. Nekateri uspešno, nekateri malo manj uspešno, a roman se vsekakor vrača. Sicer pa je vprašanje zelo kompleksno in mislim, da niti ni tako lahko nanj odgovoriti v enem ali dveh stavkih, pa tudi ne vem, v kolikšni meri slovenske bralce zanima, kaj se dogaja v literaturi, recimo, v BiH ali Srbiji.

5 Morda pa bi bil že čas. Zdi se, kot da so nekatere druge literature tako ali tako vedno na piedestalu, medtem ko literarno dogajanje v bivšem skupnem prostoru životari na podstrežju kolektivne ravnodušnosti.

No, meni bi bilo to absolutno prav.

6 Ste vi kot poznavalka že slišali, da se v Srbiji prerokuje iz pasulja?

Slišala sem, ko sem prebrala v slovenskem prevodu srbskega romana. To je dober primer, kako lahko napačen prevod povzroči napačno percepcijo kakšnega kulturnega okolja.

7 Neki avtor, ki je v izvorniku izvrsten, lahko v prevodu deluje kot povsem povprečen ali še kaj slabšega. Vzemiva za primer Miljenka Jergovića: njegovih zadnjih pet literarnih del je v slovenščino prevajalo pet različnih prevajalcev. Bralec si najbrž le stežka ustvari optimalno sliko o njegovi prozi.

Res je. Ko že omenjate Jergovića – to je že kanoniziran avtor, prepoznan kot odličen, s presežki tako v kratki prozi kot v romanopisju in esejistiki, in o njem se piše na dolgo in na široko; prevajan je v številne jezike in nagrajevan, slovenski bralec pa ima s celostno podobo o njem težave, ker obstaja veliko prevodov, ki pa kažejo nerealno sliko o njegovi prozi, saj so povečini neustrezni. Oziroma, po domače povedano, slabi. Pa ne samo v smislu, da ni prenesen njegov specifičen slog. To bi človek še preživel, ampak prevajanja njegovih

besedil se lotevajo prevajalci z neustreznim znanjem izhodiščnega jezika, marsikdaj pa tudi ciljnega. Ko rečem jezika, mislim tudi na kulturo, okolje, torej cel komplet. Potem se seveda dela škoda avtorju, saj je njegova proza v ciljnem jeziku nekaj čisto drugega kot v izhodiščnem.

8 No, toda govorila sem z gospodom z ene izmed zagrebških založb, ki pravi, da je Jergović denimo zelo zadovoljen s slovenskim prevodom svojega romana Dvorci iz orehovine.

Takole bi rekla: to so floskule, ki so zelo v navadi. Sploh kadar avtor ne zna dobro jezika prevoda. Že pri naslovu se zelo zatakne ...

9 Kako pa bi vi prevedli naslov?

Hm ... Najbrž kot *Hiša iz orehovine*, kajti beseda "dvorci" (v izvorniku je naslov *Dvori od oraha*, op.p.) namreč ne pomeni slovenskih "dvorcev" – tukaj sva spet pri prerokovanju iz pasulja.

10 Poslovenili ste dva romana Nenada Veličkovića, Sahib in Oče moje hčere, tudi nekatere druge avtorje ste prevajali večkrat, kar sicer ni ravno ustaljena praksa. So ti pisci za prevajalko zahtevali konkretno vas?

Baretića sem na primer prevajala trikrat, poleg obeh romanov še poezijo. Pri *Osmem poverjeniku* se nisva poznala, v drugo pa je bila res njegova zahteva, naj ga prevajam jaz. Enako je bilo pri Tribusonu. Kaj to prinese in kaj to pomeni za avtorja? Po mojem mnenju samo dobre stvari, seveda če je prevajalec kompetenten. Lahko se pa zgodi tudi, da kdo večkrat prevaja istega avtorja, pa ves čas neustrezno. Tudi takšni primeri so.

11 Prevajalčevo delo je danes precej podcenjeno in tudi njegovo delo se vse pogosteje omeni zgolj po naključju. Menite, da so za to krivi tudi prevajalci sami, ker so preveč skromni in se ne želijo izpostavljati?

Ne, niso krivi prevajalci. Kajti prevajalec se pod svoj prevod podpiše in za njim stoji. Ne vem, od kod ta logika, da se prevajalčevega imena ne omenja, to se je razpaslo čez vsako mero. Da lahko bralec nekaj prebere v slovenščini, ker pač izvirnega jezika ne zna, gre zasluga predvsem prevajalcu. Ah, saj to je nekaj, kar je jasno kot beli dan. Žal pa očitno živimo v nizki oblačnosti!

12 Kaj pa je mogoče storiti, da bi se izognili diletantskim prevodom? "Hišnih ljubimcev" in podobnih eksotičnih besednih zvez si namreč ne želimo.

Lahko opozarjamo. In to je žal tudi vse. Mogoče se bo slišalo drastično ali celo prenapihnjeno, toda dokler nekorektni prevodi ne bodo na neki način sankcionirani, se bodo tudi dogajali.

(Prirejeno po: Nina Stražišar: »Očitno živimo v nizki oblačnosti«, Dnevnik, 12. 5. 2012.)

5.2.1 Naloge zaprtega tipa

► Naloga alternativne izbire

Opazujte poved. Ugotovite, ali so vejice pravilno rabljene. Svojo izbiro utemeljite z zapisom S-strukture povedi.

Menite, da so za to krivi tudi prevajalci sami, ker so preveč skromni in se ne želijo izpostavljati?

Vejice SO/NISO pravilno rabljene.

S-struktura:

(4 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	4	♦ SO ♦ S/ S/ S + S	1 točka za pravilno podčrtavo, 3 točke za v celoti pravilen prikaz S-strukture.

Kako v zbornem knjižnem jeziku izgovorimo spodnje besede? V trditvah podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

V besedi *zgodba* JE dolgi naglašeni široki o / NI dolgega naglašenege širokega o.

V besedi *prevajalec* JE polglasnik / NI polglasnika.

V besedi *idiolet* JE zvočnik j / NI zvočnika j.

V besedi *prevajanje* JE mehčani [n'] / NI mehčanega [n'].

V besedi *kriminalka* JE zaokroženi dvoustnični [ɥ] / NI zaokroženega dvoustničnega [ɥ].

(5 točk)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	5	♦ NI ♦ JE ♦ JE ♦ NI ♦ NI	

► Naloga izbirnega tipa

V katerih vrstah besedil je večje število prevzetih besed običajno ustrezno? Obkrožite črke pred pravilnimi odgovori.

- A v publicističnih poročilih
- B v recenzijah
- C v javnih obvestilih
- Č v referatih
- D v strokovnih poročilih
- E v zasebnih zahvalah

(2 točki)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	2	<ul style="list-style-type: none"> ♦ B ♦ Č ♦ D 	1 točka za 2 pravilna odgovora, 2 točki za tri pravilne odgovore.

► Naloga povezovanja

S katerimi domačimi sopomenskimi izrazi bi lahko zamenjali spodnje besede in besedno zvezo? Črke sobesedilno ustreznih domačih izrazov napišite na črtice.

___ mimetičnost (1. sekvenca)	A besedna zveza, ki se lepo sliši
___ profiliran (1. sekvenca)	B pristojen, pooblaščen
___ vokalna redukcija (2. sekvenca)	C posnemanje stvarnega sveta
___ idiolekt (2. sekvenca)	Č poseben, svojevrsten
___ referenca (3. sekvenca)	D prikazan z bistvenimi posebnostmi
___ percepcija (6. sekvenca)	E usposobljen poznavalec določenega področja
___ specifičen (7. sekvenca)	F govor posameznika
___ kanonizirati (7. sekvenca)	G kaznovati
___ floskula (8. sekvenca)	H samoglasniški upad
___ kompetenten (10. sekvenca)	I priporočilo
___ drastičen (12. sekvenca)	J navezovanje, navadno z drugimi besedili
___ sankcionirati (12. sekvenca)	K izrazit, z močnim učinkom
___ diletantski (12. sekvenca)	L (čutno) dojemanje predmetnega sveta
	M umestiti v klasično, visoko književnost
	N nestrokoven

(5 točk)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	5	<ul style="list-style-type: none"> ♦ C ♦ D ♦ H ♦ F ♦ J ♦ L ♦ Č ♦ M ♦ A ♦ E ♦ K ♦ G ♦ N 	1 točka za 5 in 6 pravilnih vpisov, 2 točki za 7 in 8 pravilnih vpisov, 3 točke za 9 in 10 pravilnih vpisov, 4 točke za 11 in 12 pravilnih vpisov, 5 točk za 13 pravilnih vpisov.

► Naloga s kratkim zaprtim odgovorom

Prevajalka o Miljenku Jergoviću pravi, da »je prevajan v številne jezike in nagrajevan«. Poimenujte glagolski način v odvisnem stavku, nato pa ga pretvorite v drug glagolski način.

Glagolski način: _____

Pretvorba stavka v drug glagolski način: _____

(2 točki)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	2	<ul style="list-style-type: none"> ♦ trpni način/trpnik ♦ ga prevajajo v številne jezike in nagrajujejo 	1 + 1

Iz tvorjenk izpišite besedotvorna obrazila in poimenujte vrsto tvorjenk.

Tvorjenka	Besedotvorno obrazilo	Vrsta tvorjenke
prepoznati		
romanopisje		
najboljši		
predvsem		
prevajalec		

Iz katere besede je izpeljan neologizem *forumščina*? _____

Neologizmu *forumščina* pripišite sopomensko besedno zvezo. _____
(7 točk)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila	
	5	♦ pre-	♦ sestavljenka	Celotna pravilna vrstica 1 točka.
		♦ -o- + -je	♦ zloženka	
		♦ naj-	♦ sestavljenka	
		♦ /	♦ sklop	
		♦ -lec	♦ izpeljanka	
	1	♦ forumski		
	1	♦ forumska govorica		
Skupaj	7			

► Naloga dopolnjevanja

Dopolnite povedi s podatki o okoliščinah nastanka izhodiščnega besedila ter podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici in dopolnite poved z utemeljitvijo.

Izhodiščno besedilo je zapis pogovora med _____ in _____ . Besedilo je bilo objavljeno v _____ (mesto objave) _____ (čas objave). Glede na temo je besedilo raziskovalni/prepričevalni/pogajalni pogovor, saj _____.

(3 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	3	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Nino Stražišar ♦ Đurđo Strsoglavec ♦ Dnevniku 12. maja 2012/12. 5. 2012 ♦ raziskovalni <i>Po smislu, npr.:</i> ♦ spraševalka pridobiva nove podatke 	1 točka za 2 pravopisno pravilna odgovora, 1 točka za pravilno podčrtavo, 1 točka za pravilno dopolnitev povedi, če je kandidat podčrtal raziskovalni.

Opazujte poved.

Potem se je pokazalo, da to ni bila največja težava, kajti tako, kot si je Baretić izmislil ta jezik, sem lahko tudi sama naredila nekaj podobnega v slovenščini, saj ima tudi slovenščina veliko primorskih govorov.

Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici in svojo izbiro utemeljite.

Zgornja poved je enostavčna/večstavčna/polstavčna/pastavčna, saj

Dopolnite poved.

Prvi podčrtani stavek je _____ odvisnik, drugi podčrtani stavek pa _____ priredje.

(4 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	2	♦ večstavčna ♦ vsebuje pet osebnih glagolskih oblik	1 + 1
	2	♦ osebkov ♦ pojasnjevalno	1 + 1
Skupaj	4		

► Naloga **razvrščanja**

K navedenim podtemam pogovora napišite številke ustreznih sekvenc.

- prevajanje romanov Renata Baretića _____
- slabi prevodi _____
- odnos intervjuvanke do dela drugih prevajalcev _____
- prilagajanje prevoda raznim jezikovnim zvrstem _____

(3 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	3	♦ 1, 2 ♦ 4, 5, 6, 7 ♦ 9, 10 ♦ 2, 3	1 točka za 4, 5 in 6 pravih vpisov, 2 točki za 7, 8 in 9 pravih vpisov, 3 točke za 10 pravih vpisov.

Opazujte poved. Iz nje v preglednico izpišite vse besede, ki spadajo v zahtevane besedne vrste, podvrste oz. njihove oblike.

Navedli ste tri popolnoma različna besedila, prvo je dokumentarni roman, drugo je žanrska proza in tretje je literarizirani esej.

Lastnostni pridevnik	
Vrstni pridevnik	
Glavni števnik	
Vrstilni števnik	

(4 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	4	<ul style="list-style-type: none"> ♦ različna ♦ dokumentarni, žanrska, literarizirani ♦ tri ♦ prvo, drugo, tretje 	Dva pravilna odgovora 1 točka. Vsaka napačna rešitev izniči eno pravilno (do 0 točk).

► Naloga korekcije

Veznik *kjer* nadomestite s predložno zvezo v primerih, v katerih je to možno.

- Je to morebiti prevod romana Osmi poverjenik Renata Baretića, kjer ste za fiktivno trećićanščino pravzaprav morali sami skonstruirati skladnjo iz različnih primorskih narečij?
- Verjetno bi bilo treba opozoriti na prevode, kjer se ugotovi preveč odstopanja od izvirnika oz. celo povsem napačen prenos iz izvirnega jezika.
- Povsod tam, kjer prihaja do nejasnosti, je treba te odpraviti.
- Dobro je poznati tudi kulturno okolje, kjer je nastal izvirnik.

(2 točki)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	2	<ul style="list-style-type: none"> ♦ v katerem ♦ v katerih ♦ / ♦ v katerem 	1 točka za 2 pravilna popravka, 2 točki za tri pravilne popravke.

V spodnjem besedilu je 10 pravopisnih napak. Popravite jih.

Čakavščina (Hrvaško *čakavsko narječje*) je najzahodnejša hrvaška narečna skupina z vprašalnim zaimkom *ča*. Drugi narečni skupini hrvaškega jezika sta kajkavščina, ki ima vprašalni zaimek *kaj* in štokavščina z vprašalnim zaimkom *što*. Čakavščina se govori predvsem v Obalnem pasu in na otokih od Istre do Južne Dalmacije ter deloma na celini npr. v Liki. Tudi hrvaška narečja na gradiščanskem v Avstriji in na Madžarskem so po večini čakavska podobno velja za hrvaščino v Deželi Molize v južni Italiji. S čakavščino je dalje povezana najstarejša različica knjižnega jezika Hrvatov. To je bila različica Stare cerkvene slovanščine, s čakavskimi jezikovnimi prviniami.

(5 točk)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	5	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Čakavščina (hrvaško <i>čakavsko narječje</i>) je najzahodnejša hrvaška narečna skupina z vprašalnim zaimkom <i>ča</i>. Drugi narečni skupini hrvaškega jezika sta kajkavščina, ki ima vprašalni zaimek <i>kaj</i> in štokavščina z vprašalnim zaimkom <i>što</i>. Čakavščina se govori predvsem v obalnem pasu in na otokih od Istre do južne Dalmacije ter deloma na celini npr. v Liki. Tudi hrvaška narečja na gradiščanskem v Avstriji in na Madžarskem so po večini čakavska podobno velja za hrvaščino v deželi Molize v južni Italiji. S čakavščino je dalje povezana najstarejša različica knjižnega jezika Hrvatov. To je bila različica stare cerkvene slovanščine s čakavskimi jezikovnimi prviniami. 	Dva pravilna popravka 1 točka. (Vsak pravopisno napačen popravek izniči pravilnega /do 0 točk/.)

5.2.2 Naloge polodprtega tipa

► Naloga dolgega polodprtega odgovora

Preberite izhodiščno besedilo. Navedite tri argumente, s katerimi boste utemeljili trditev, da prevajalka Đurđa Strsoglavec nasprotuje podcenjevanju dela dobrih prevajalcev. Odgovorite v povedi.

(4 točke)

Naloga	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
	4	<i>Po smislu, npr.:</i> ♦ Prevajalka nasprotuje podcenjevanju dela dobrih prevajalcev, saj brez njih ne bi mogli brati knjig iz jezikov, ki jih ne znamo, ne bi mogli spoznavati tuje literature, kulture in okolja, z dobrim prevodom zaslovita tako avtor izvirnika kot njegov prevajalec ...	1 + 1 + 1 točka za argumente + 1 točka za jezikovno pravilnost odgovora.

5.2.3 Naloga odprtega tipa

► Tvorjenje krajšega neumetnostnega besedila

Predstavljajte si, da ste član literarnega društva na vaši šoli. V okviru pisateljskih večerov boste priredili pogovor s prevajalko Đurđa Strsoglavec o prevajanju romanov iz drugih južnoslovanskih jezikov v slovenščino. Napišite **javno vabilo** na prireditve. V njem navedite temo in dve podtemi pogovora. Vabilo bo objavljeno na šolski spletni strani. Pozorni bodite na zgradbo in obliko besedila ter na slogovno ustreznost in jezikovno pravilnost. Besedilo naj obsega najmanj 50 besed. Predlagamo, da besede na koncu preštejete in število vpišete v okence na tej strani.

(15 točk)

Naloga	Primer besedila
--------	-----------------

Po smislu, npr.:

LITERARNO DRUŠTVO INSPIRA
GIMNAZIJA NOVO MESTO

VABI

na

večer s prevajalko

v petek, 21. maja 2021, ob 19. uri v knjižnici šole.

Gostja večera bo Đurđa Strsoglavec, prevajalka romanov iz drugih južnoslovanskih jezikov v slovenščino. Pogovarjali se bomo o prevajalskem procesu, o značilnostih dobrega prevoda ter o prevajanju romana Osmi poverjenik. Pogovor z njo bo vodila Andreja Novak.

Vljudno vabljeni!

Po smislu, npr.:

Literarno društvo Inspira Gimnazije Novo mesto vabi na večer s prevajalko v petek, 21. maja 2021, ob 19. uri v knjižnici šole.

Gostja večera bo Đurđa Strsoglavec, prevajalka romanov iz drugih južnoslovanskih jezikov v slovenščino.

Pogovarjali se bomo o prevajalskem procesu, o značilnostih dobrega prevoda ter o prevajanju romana Osmi poverjenik. Pogovor z njo bo vodila Andreja Novak.

Vljudno vabljeni!

Naloga	Točke	Merila	Dodatna navodila
Zgradba	1	♦ navedba sporočevalca	
	1	♦ poimenovanje besedilne vrste/izrek vabila	
	1	♦ likovna oblikovanost besedila (različna velikost črk, različni tipi črk, likovni elementi, npr. logotip ...) in odstavčnost	
Skupaj	3		
Vsebina	1	♦ kraj in čas pogovora	
	1	♦ tema pogovora	
	do 2	♦ dve podtemi pogovora	
	1	♦ sodelujoči	
Skupaj	5		
Slogovna ustreznost	do 3	♦ npr. jedrnatost (ločitev bistvenega od nebistvenega), ustreznost (zborni jezik, slogovno nezaznamovano besedišče), koherenca (jasno izražanje logičnih razmerij, ustrezna pomenska povezanost povedi), kohezija (uporaba ustreznih besed za izražanje ponovljenega podatka ...), ustrezna raba glagolskega časa, upoštevanje drugih načel dobrega sloga	Za vsako sestavino uradnega besedila odštejemo 1 točko (do 0 točk). Za vsako vrsto napak odštejemo 1 točko (do 0 točk). Če besedilo ne obsega 25 besed, slogovno ustreznost točkujemo z 1 točko.
Skupaj	3		
Jezikovna pravilnost	do 4		Za vsako napako odštejemo 1 točko (do 0 točk). Če besedilo ne obsega 25 besed, jezikovno pravilnost točkujemo z do 2 točkama.
Skupaj	4		
Skupaj	15		

5.2.4 Navedba tipičnih glagolov, ki izražajo zahtevano dejavnost

Naloge zaprtega tipa, npr.:

- dopolnite povedi/preglednico,
- podčrtajte stavčne člene,
- navedite značilnosti,
- poiščite razloge,
- slogovno izboljšajte,
- izpišite podatke,
- zapišite pravilen popravek/popravite,
- ugotovite,
- poimenujte prvino,
- preoblikujte/pretvorite (strnite, razširite) besedno zvezo/stavek/poved,
- s simboli prikažite zgradbo povedi.

Naloge polodprtega tipa, npr.:

- razložite vlogo (npr. mednaslova),
- pojasnite,
- utemeljite,
- primerjajte,
- presodite/ovrednotite,
- komentirajte glede na/s stališča ...

Naloga odprtega tipa: napišite/tvorite neumetnostno besedilo.

6 USTNI IZPIT

Kandidat ustni izpit opravlja pred šolsko izpitno komisijo, ki skrbi za pravilno izvedbo ustnega izpita, oceni uspeh kandidata s točkami in poskrbi za pravilen izračun točk.

Kandidat odgovarja na vprašanja z izpitnega listka. Izpitni listek za ustni izpit vsebuje besedilo za interpretacijo, dve vprašanji, ki ju sestavi DPK SM za slovenščino, in eno vprašanje po izboru učiteljev v strokovnem aktivu. Teme na listku se ne ponavljajo. Izpraševalec lahko kandidatu postavlja dodatna vprašanja, s katerimi se razčlenjujejo vprašanja z izpitnega listka.

Kandidat ima pravico do 15-minutne priprave na ustni izpit in pravico enkrat zamenjati izpitni listek. Ustni izpit traja največ 20 minut.

Vprašanja za ustni izpit iz slovenščine so zastavljena ob literarnem/polliterarnem in kratkem neumetnostnem besedilu.¹² Kandidat:

- pravorečno ustrezno in vsebinsko smiselno glasno bere predloženo literarno/polliterarno besedilo,
- odgovarja na literarno vprašanje o tem besedilu in
- odgovarja na pregledno vprašanje iz književnosti (na 75 % izpitnih listkov) ali strukturirano vprašanje o vlogi in položaju slovenskega jezika v preteklosti in sedanjosti ob literarnem/polliterarnem ali kratkem neumetnostnem besedilu (na 25 % izpitnih listkov).

6.1 Zgradba izpitnega listka – vrste nalog oziroma vprašanj

- 1. Pravorečno ustrezno, vsebinsko smiselno in doživljajsko (interpretativno) glasno branje literarnega/polliterarnega besedila ali odlomka iz njega** (po vsakoletnem posebnem izboru iz učnega načrta)
- 2. Vprašanje ob predloženem literarnem/polliterarnem besedilu ali odlomku iz njega** (vodena interpretacija); ob njem kandidat:

- razloži izbrano besedilo, pri čemer upošteva motivno-tematske značilnosti, slog in zvrst ter vrsto besedila, in ga umesti v sobesedilo, če gre za odlomek (*2. taksonomska stopnja*);
- predstavi obdobje, v katerem je literarno delo nastalo, in za besedilo relevantne podatke o avtorju (*1. taksonomska stopnja*);
- vrednoti in aktualizira sporočilo besedila (*3. taksonomska stopnja*).

- 3. Tema iz književnosti ali jezika po izboru učiteljev v strokovnem aktivu:**

Učitelj nalogo na temo iz književnosti sestavi tako, da se v njej povezujejo tri taksonomske stopnje, npr.:

- (primerjalne) predstavitve temeljnih značilnosti literarnozgodovinskih obdobij, smeri, poetik avtorjev, vrst in zvrsti (*1. taksonomska stopnja*);
- ponazoritve značilnosti oziroma razlike/podobnosti ob (obravnavanih) literarnih besedilih (*2. taksonomska stopnja*);
- vrednotenja in aktualizacije vloge/pomena literarnih pojavov s stališča osebne in družbene izkušnje (*3. taksonomska stopnja*).

¹² Vprašanja za ustni izpit se ne prekrivajo z vsebino pisnega izpita, tj. z vprašanji šolskega eseja in vprašanji pri razčlembi neumetnostnega besedila. Vprašanja iz jezika se nanašajo na jezik v prostoru in času, na jezikovne priročnike in jezik v besedni umetnosti.

Naloga na temo iz jezika se lahko navezuje na izhodiščno besedilo: literarno/polliterarno ali kratko neumetnostno besedilo ali odlomek, povezano s položajem in z vlogo slovenskega jezika v preteklosti in sedanjosti.

Učitelj nalogo na temo iz jezika sestavi tako, da se v njej povezujejo tri taksonomske stopnje, npr.:

- poznavanje zvrstnosti slovenskega jezika, njegove zgodovine ali vloge v sedanjosti (*1. taksonomska stopnja*);
- razumevanje, ponazarjanje ob konkretnem primeru, uporaba podatkov, analiza ob izhodiščem besedilu (*2. taksonomska stopnja*);
- kritično vrednotenje, aktualizacija in zahtevnejša primerjava ter presoja jezikovnih pojavov (*3. taksonomska stopnja*).

6.2 Primer izpitnega listka

V katalogu so objavljeni zgolj primeri nalog. DPK SM za slovenščino vsako leto določi kombinacijo nalog za kompletne listke za ustni izpit. Naloge se lahko kadarkoli spremenijo.

6.2.1 S pregledno nalogo iz književnosti in strukturirano nalogo iz jezika

Prežihov Voranc (1893–1950)

SAMORASTNIKI

Lepi so bili tudi vsi njeni otroci, vsi visoko zrasli, ravni, močni, žarečih oči, ker so vse imeli od nje. Metina samosvojost se je zmeraj bolj oprijemala otrok. Pri njih je bila mati vse, podoba očeta Ožbeja je le medlela v njihovih dušah in počasi popolnoma zginjala. Niso bili bojazljivi, ali ljudi so se izogibali in niso nikomur zaupali ter se vedli kot trdobočneži. Če jih je kdo iz nagajivosti vprašal, čigavi so, so odgovarjali, ko so še komaj znali obračati jezik:

»Hudabivški pankrti smo!«

»Ali niste karniški?«

»To pa že kar!« so se neprijazno odrezali.

Zato jim je soseska po malem začela rekati tudi »samorastniki«. Ko so komaj zlezli iz gnezda, so morali že v službe za pastirje; pasli so po vseh belanskih globačah, po planinah Obirja, Pece in Olševe. Meta je vsakemu naredila za popotnico velik križ na čelo, pod pazduho mu je stisnila par novih cokel, ki jih je sama napravila za novega odhajača, za slovo pa mu je še rekla:

»Zdaj greš v boj za kruh! Ta boj bo težak, ali premagal ga boš, če ne boš pozabil, da si moj, da si Hudabivnikov ...«

ali

BOJ NA POŽIRALNIKU

Novi požiralnik je služil na gornjem koncu »bradavice«, sredi krompirjeve setve. Kdor bi teh požrešnih pošasti ne poznal, bi taki pohlevni mokroti ne pripisoval nobene važnosti. Toda Dihurji so vedeli, s kom imajo opravka. Take rumene potuhe se hitro širijo in bogato rodijo. Začel se je cediti na najnevarnejšem mestu, na mali vzboklini, od koder bi lahko požiral rast na vse strani. In ravno to leto je bil krompir nenavadno lep, bahave, temnozeleno rasti in goden za grobanje.

Dihurji so od zglavja požiralnika do ozar izkopali drago, lepo med krompirjevimi brazdami, da pri tem niti enega grma niso poškodovali. Draga pa ni zajela niti tretjine mokrote. Zemlja je začela kipeti v vedno večjem krogu in na obronkih so slinili novorojeni požeruhi. Mokrotne čeljusti so se odpirale in grozile požreti celo repišče.

Tedaj so se Dihurji zakadili v kipečo zemljo s krampi in motikami. Podžigala sta jih strast in srd.

Razparali so površje vzbokline in ji z globokim rovom prodrli v osrčje, kjer je bil izvir njihove nesreče. Medtem ko so od kraja še čuvali krompirjeve sadeže, se jih izogibali in posamezne grme z rokami prenašali na suhi svet, jih je boj kmalu popolnoma obsedel. Videli so le še sluzaste čeljusti, ki so segale po vedno večjem delu njive. Besno so vrtali za novimi slinastimi ranami, odpirali jim žile in jim izcejali rjavi strup v globok kanal, ki so ga izkopali od glavnega vira čez vso njivo do ozar.

Bosi in gologlavi, pokriti z blatom, so vrtali kakor krti. Pri tem niso čutili ne utrujenosti ne lakote. Dihur sam je oral pri zglavju glavnega požiralnika in mu brez oddiha razkopaval rebra. Mladi Dihurji pa so napadali ostale izvirke, kidali zemljo in raztegovali mrežo odtokov v glavni kanal. Doma je ostala samo Micika.

1. Izbrano besedilo glasno preberite, in sicer pravorečno ustrezno, vsebinsko smiselno in doživljajsko (interpretativno).
2. Izbrano besedilo razložite. Pri tem upoštevajte motivno-tematske značilnosti, slog in zvrst ter vrsto besedila. (*Če gre za odlomek, ga umestite v sobesedilo.*)
Kaj veste o obdobju, v katerem je literarno delo nastalo, in kaj o avtorju? Ali menite, da je izbrano besedilo tipičen primer socialnega realizma? Svoje mnenje utemeljite.
Kaj besedilo sporoča vam oz. današnjemu bralcu?
3. Naloga po izboru učiteljev v strokovnem aktivu.

7 KANDIDATI S POSEBNIMI POTREBAMI

Z *Zakonom o maturi* in na njegovi podlagi sprejetimi podzakonskimi akti je določeno, da kandidati opravljajo maturo pod enakimi pogoji. Kandidatom s posebnimi potrebami, ki so bili usmerjeni v izobraževalne programe z odločbo o usmeritvi, v utemeljenih primerih pa tudi drugim kandidatom (poškodba, bolezen), se lahko glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje prilagodi način opravljanja mature in način ocenjevanja znanja.¹³

Možne so te prilagoditve:

1. opravljanje mature v dveh delih, v dveh zaporednih izpitnih rokih;
2. podaljšanje časa opravljanja (tudi odmorov; mogočih je več krajših odmorov) in prekinitve izpita splošne mature po potrebi;
3. prilagojena oblika izpitnega gradiva (npr. brajeva pisava, povečava, zapis besedila na zgoščenki, zvočni zapis besedila na zgoščenki ipd.);
4. poseben prostor;
5. prilagojena delovna površina (dodatna osvetlitev, možnost dviga mize ipd.);
6. uporaba posebnih pripomočkov (računalnika, brajevega pisalnega stroja, ustreznih pisal, folij za pozitivno risanje ipd.);
7. izpit s pomočnikom (npr. pomočnikom bralcem, pisarjem, tolmačem v slovenski znakovni jezik, pomočnikom za slepe in slabovidne);
8. uporaba računalnika za branje in/ali pisanje;
9. prirejen ustni izpit in izpit slušnega razumevanja (oprostitev, branje z ustnic, prevajanje v slovenski znakovni jezik);
10. prilagojeno ocenjevanje (npr. napake, ki so posledica kandidatove motnje, se ne upoštevajo; pri ocenjevanju zunanji ocenjevalci sodelujejo s strokovnjaki za komunikacijo s kandidati s posebnimi potrebami).

Ocenjevanje ustnega izpita pri kandidatih s posebnimi potrebami s težjo govorno motnjo

PRIMER:

Pri **ustnem izpitu** je maksimalno število točk **20**. Kandidat je pri ocenjenih postavkah dosegel npr. 15 točk od 17 (postavka *Pravorečno ustrezno, vsebinsko smiselno in doživljajsko (interpretativno) glasno branje predloženega literarnega/polliterarnega besedila ali odlomka, vredna 3 točke, je bila izločena iz ocenjevanja*), kar je 88,2 %. Pri izločeni postavki se kandidatu določi enak odstotek, kakor ga je dosegel pri ocenjenih postavkah (88,2 % od 3 točk je 2,6 točke). Število točk na izpisu je torej **18 od možnih 20 osnovnih točk**.

Ta del izpita je vreden 20 % celotnega izpita, kandidat je dosegel **18,00 odstotnih točk**.

Priznane točke se vedno zaokrožijo navzgor (npr. 2,1 točke se zaokroži na 3 točke).

¹³ Besedilo velja za vse predmete splošne mature in se smiselno uporablja pri posameznem izpitu splošne mature.

8 LITERATURA

Učbeniki in učna sredstva, ki jih je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, so zbrani v Katalogu učbenikov za srednjo šolo in objavljeni na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (www.zrss.si).